

Economisch-Statistische Berichten

Wat verwacht het Amerikaanse
bedrijfsleven van 1958?

★

Dr. F. Hartog
Internationale conjuncturele
verantwoordelijkheid

★

Dr. N. L. C. Fonkert
Fraude

En wat de werkgever daartegen kan doen

★

Drs. F. L. G. Slooff
Bezitsvorming voor werknemers

★

Drs. D. B. Jochems
Statistische Dag 1958
Statistiek en Experiment

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

No. 2128

WOENSDAG 16 APRIL 1958

HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVERZEKERINGEN N.V.

Anderhalve Eeuw

Levensverzekering

HOOFDKANTOOR
Heerengracht 475, Tel. 49100
AMSTERDAM-C.

HEAD OFFICE FOR CANADA
330 Bay Street
TORONTO 1

R. Mees & Zoonen

**Bankiers en
Assurantie-makelaars**

Rotterdam

*Amsterdam · 's-Gravenhage
Delft · Schiedam · Vlaardingen
Alblasserdam*

*verlenen gaarne hun
goede diensten, o.m.
bij het*

*kiezen van beleggingen
sluiten van auto-, w.a.,
fraude- en berovings-
verzekeringen*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040. Giro 8408.*

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.*

Abonnementprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.*

vacatures

GEMEENTE HAARLEM

Bij het bedrijf voor openbare werken wordt gevraagd
een

BEDRIJFSADMINISTRATEUR

Vereist worden:

- organisatietalent;
- het vermogen om leiding te geven aan het personeel
der financiële afdeling;
- ruime kennis van en ervaring in de behandeling van
bedrijfseconomische en administratieve problemen, in
het bijzonder met betrekking tot een modérne bedrijfs-
administratie;
- het bezit van de akte handelswetenschappen M.O. of
van het S.P.D., benevens het bezit van het diploma
gemeentefinanciën.

Benoeming, naar gelang van ervaring en bekwaamheid,
in de rang van bedrijfsadministrateur of bedrijfsadmini-
strateur A.

Jaarwedde f 9.709,— tot f 12.679,— of
f 10.650,— tot f 13.601,—

Aanstelling boven het minimum is mogelijk.

Eventuele kindertoeelage en/of verplaatsingskosten over-
eenkomstig rijksregeling.

Met de hand geschreven sollicitaties met uitvoerige in-
lichtingen omtrent opleiding, vroegere en huidige werk-
kring, alsmede opgave van referenties, inzenden aan de
burgemeester van Haarlem binnen 8 dagen na plaatsing
van deze advertentie. Recente pasfoto bijvoegen.

In de linkerbovenhoek van de sollicitatie vermelden:
nr. 3716 B.

Wat verwacht het Amerikaanse bedrijfsleven van 1958?

Eén der wegen waarlangs wordt gepoogd inzicht te verkrijgen in het toekomstig beloop van de conjunctuur is het inwinnen van informatie omtrent de verwachtingen en plannen van het bedrijfsleven. In „Survey of Current Business” worden elk jaar de resultaten van een onder ondernemingen gehouden enquête, waarbij wordt gevraagd naar de investeringsplannen en omzetverwachtingen, gepubliceerd. Gezien de onzekerheid, die thans heerst ten aanzien van de conjunctuur in de Verenigde Staten, verdient het zojuist verschenen overzicht van de verwachtingen voor 1958¹⁾, dat is gebaseerd op in het begin van dit jaar binnengekomen gegevens, zeker de aandacht.

Richten wij, wat de investeringen aangaat, allereerst de blik op het recente verleden, dan kan worden vastgesteld, dat de stijging die de uitgaven voor kapitaalgoederen van begin 1955 af te zien hebben gegeven, in het laatste kwartaal van 1957 haar einde heeft gevonden. In deze periode namelijk vielen de investeringen van het in het derde kwartaal bereikte peil van \$ 37,75 mrd. op jaarbasis — 50 pCt. hoger

dan aan het begin van de stijgingsperiode! — terug tot een niveau van \$ 36,64 mrd. Verwacht wordt, dat zij in 1958 \$ 32,07 mrd. zullen bedragen, hetgeen neerkomt op een daling met 13 pCt. ten opzichte van het recordjaar 1957.

Zoals bovenstaande tabel doet zien, wordt verwacht, dat deze daling vrij algemeen zal zijn. Slechts de openbare nutsbedrijven zijn van plan meer te investeren dan in 1957. Met name bij de spoorwegen en de industrieën welke duurzame goederen voortbrengen, wordt erop gerekend, dat de afnemering der investeringen aanzienlijk — nl. resp. 38 en

¹⁾ Murray F. Foss: „The 1958 Business Expectations Survey”, gepubliceerd in „Survey of Current Business” van maart 1958.

22 pCt. ten opzichte van 1957 — zal zijn. Als algemene oorzaak van deze ontwikkeling genoemd: het betrekkelijk stabiele niveau der productie gedurende een groot deel van 1956 en 1957, dat de behoefte aan capaciteitsvergroting heeft doen verminderen — deze tendentie is op korte termijn nog versterkt door een daling der totale productie —; het feit dat de omzetten het afgelopen jaar aanzienlijk minder toenamen dan de meeste ondernemingen hadden verwacht en de, vergeleken met 1956, gedaalde winsten.

Voor het thans lopende jaar zijn de verwachtingen ten aanzien van de omzet minder hoog gespannen dan vorig jaar om deze tijd: het Amerikaanse bedrijfsleven als totaliteit rekt erop, dat de omzet 2 pCt. lager zal zijn dan in 1957. De verwachtingen der diverse bedrijfstakken lopen echter ook hier sterk uiteen. De producenten van duurzame goederen voorzien een daling der omzetten met 5,5 pCt. — de ijzer- en staal- en de voer- en vervoermiddelenindustrie zelfs één van 12 pCt. —; de industrieën in de sector der niet-

duurzame goederen een stijging met 1 pCt. De handels- en openbare nutsbedrijven blijken het op een toeneming der omzetten met resp. 1 en 9 pCt. te houden. De ervaring heeft geleerd, dat ook in dezen verwachting en werkelijkheid sterk van elkaar kunnen verschillen. Dit geldt in sterke mate voor de industrie, die bijv. in 1957 een omzetvergroting van 8 pCt. verwachtte, doch met 2 pCt. genoegen moest nemen. Is dus ten aanzien van de percentages reserve zeker niet misplaatst, de ervaring heeft echter óók geleerd, dat de verwachtingen der ondernemers, wat de ontwikkelingsrichting — stijging dan wel daling t.o.v. het voorgaande jaar dus — van de omzet betreft, tot nog toe steeds juist zijn geweest.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958 c)	1958 in pCt. van 1957
Industrie	11.908	11.038	11.439	14.954	15.959	13.196	83
Duurzame produkten							
w.o.:							
ijzer en staal	5.648	5.091	5.436	7.623	8.022	6.225	78
non-ferro metalen	1.210	754	863	1.268	1.722	1.266	74
machines	412	246	214	412	814	470	58
auto's e.d.	1.272	1.133	1.245	1.681	1.874	1.741	93
niet-duurzame prod. w.o.:	989	1.295	1.128	1.689	1.058	768	73
voedingsmiddelen en dranken	6.260	5.948	6.003	7.331	7.937	6.971	88
textielprodukten	812	765	718	799	850	763	90
chemische e.a. prod.	378	331	366	465	408	252	62
petroleum- en steenkoolprodukten	1.428	1.130	1.016	1.455	1.724	1.621	94
Mijnbouw	2.668	2.684	2.798	3.135	3.453	3.106	90
Spoorwegen	986	975	957	1.241	1.243	1.058	85
Overig verkeer	1.311	854	923	1.231	1.396	868	62
Openbare nutsbedrijven	1.565	1.512	1.602	1.712	1.771	1.440	81
Handel enz. b)	4.552	4.219	4.309	4.895	6.195	6.414	104
Handel enz. b)	8.000	8.230	9.471	11.048	10.398	9.098	87
Totaal	28.322	26.827	28.701	35.081	36.962	32.074	87

a) Excl. investeringen van de landbouw.
b) Handel, diensten, financiën, bouwnijverheid en communicatie.
c) Schattingen van het bedrijfsleven.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Wat verwacht het Amerikaanse bedrijfsleven van 1958?	303	Statistische Dag 1958; Statistiek en Experiment, door Drs. D. B. Jochems	313
Internationale conjuncturele verantwoordelijkheid, door Dr. F. Hartog	304	Boekbespreking: Drs. de J. IJzerman: „Beeld en werkelijkheid van de Twents-Achterhoekse textielindustrie”, bespr. door Mr. A. Seret	316
Fraude; en wat de werkgever daartegen kan doen, door Dr. N. L. C. Fonkert	306	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ...	316
Bezitsvorming voor werknemers, door Drs. F. L. G. Slooff	309	Statistieken	318

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Schrijver betoogt in dit artikel dat een inzinking van de wereldconjunctuur alleen door een doelbewuste deflatiepolitiek van de landen met grote deviezenreserves — i.c. de Verenigde Staten en West-Duitsland — kan worden bestreden. De industrielanden die in betalingsbalansmoeilijkheden verkeren en de grondstoffenproducerende landen zijn nl. niet in staat op dit punt veel te doen. Aangezien eigenbelang blijkens de recente ervaringen geen voldoende prikkel is voor uit internationaal oogpunt toereikende nationale deflatiepolitiek en zeker geen waarborg tegen weerstandsverzwakkende nationale inflatie, kunnen volgens schrijver alleen door effectieve afspraken over coördinatie van de conjunctuurpolitiek evenwichtige betalingsbalansen, vaste wisselkoersen en hoge werkgelegenheid duurzaam worden verenigd. De tijd lijkt hem thans rijp voor overleg ad hoc over de bestaande moeilijkheden.

De sanering van de Nederlandse betalingsbalans, die het doel is van de bestedingsbeperking, kan zich voltrekken op verschillende niveaus van produktie en werkgelegenheid. Een sanering op hoog niveau is alleen mogelijk bij een hoge uitvoer en dus bij een handhaving van de gunstige conjunctuur in de afzetlanden. Naarmate de uitvoer sterker getroffen wordt door een eventueel zich doorzettende economische neergang elders, zal het verdere herstel van het betalingsbalans evenwicht in meerdere mate moeten komen van invoerdaling. Deze laatste zal voor een groot deel automatisch plaatsvinden als gevolg van de hoge invoerquote van onze — in dit geval dalende — uitvoer en van de met een internationale conjunctuurdaling verbonden ruilvoetverbetering. In een dergelijke situatie kunnen de produktie en de werkgelegenheid alleen op peil worden gehouden door de binnenlandse bestedingen te laten toenemen als compensatie voor de dalende uitvoer. Evenwel laat de betalingsbalans hiervoor dan geen ruimte.

Er is ons dus veel gelegen aan een expansieve ontwikkeling van de wereldconjunctuur. De vooruitzichten hieromtrent zijn op zijn minst gesproken onduidelijk. Duidelijk is alleen dat de Amerikaanse conjuncturele stagnatie overgegaan is in een recessie van het na-oorlogse type, met — tot dusver — ca. 10 pCt. produktiedaling t.o.v. het laatste topniveau. De mate waarin een dergelijke Amerikaanse neergang inwerkt op de rest van de wereld is in hoge mate afhankelijk van de bijkomende omstandigheden.

Er zijn op dit punt twee na-oorlogse ervaringen beschikbaar: de recessie van 1954 en die van 1948. In 1954 bleef de neergang geheel tot de Verenigde Staten beperkt. De daling van de Amerikaanse invoer (die overwegend uit grondstoffen bestaat) werd meer dan gecompenseerd door de stijging van de Europese invoer, zodat het prijspeil van grondstoffen niet werd aangetast. De invoer van de grondstoffenexporterende landen, welke vooral door hun deviezenontvangsten wordt bepaald, bleef hierdoor op peil en daarmee ook de externe Europese uitvoer, die vrijwel geheel op de grondstoffenexporterende landen is gericht.

Internationale conjuncturele verantwoordelijkheid

De isolering van de Amerikaanse recessie was dus blijkbaar mogelijk door de compenserende invloed van een gelijktijdige Europese expansie. De commerciële dollarbalans van de Europese landen ondergaat in zulk een situatie echter een verslechtering. Deze kan alleen door grote dollarreserves en/of belangrijke buitengewone dollarontvangsten worden opgevangen. Aan beide voorwaarden was in 1954 voldaan¹⁾.

Geheel anders was de toestand in 1948. Toen was de stand van de dollarreserves zo laag dat iedere additionele druk in sterke mate storend moest werken. Vandaar dat de gevolgen van de Amerikaanse recessie zich in de loop van 1949 buiten de Verenigde Staten deden gevoelen. De devaluatiegolf van september 1949 was er een verlaat effect van.

Thans, in 1958, zijn de omstandigheden weer anders. Vele Europese landen hadden reeds vóór de Amerikaanse recessie betalingsbalansmoeilijkheden opgelopen als gevolg van een te hard van stapel lopen in de hausse na 1953 (de belangrijkste uitzondering is West-Duitsland). Niet zozeer de dollarreserves, als wel de goud- en deviezenreserves in het algemeen vormen het kritieke punt. Men heeft zijn weerstandskracht voortijdig uitgeput. Nu moeten restrictieve maatregelen genomen worden in een periode waarin ook in de Verenigde Staten de economische activiteit daalt. De Amerikaanse en Europese invloeden op de grondstoffenprijzen werken in de huidige situatie dus beide deprimerend. Dit samenvallen van — op zichzelf partiële — gelijkgerichte storingen tast de koopkracht van de grondstoffenexporterende landen aan, waarvan vooral Europa de weerslag ondervindt. Aldus trekken de betreffende handelspartners elkaar en ten dele ook zichzelf omlaag.

Hoe kan de wereldconjunctuur zich uit deze vicieuze spiraal bevrijden? Alleen door een doelbewuste deflatiepolitiek van de landen met grote deviezenreserves (i.c. de Verenigde Staten en West-Duitsland). De industrielanden die in betalingsbalansmoeilijkheden verkeren en de grond-

¹⁾ Zie voor een uitvoeriger beschouwing hierover mijn artikel over „De invloed van de Amerikaanse conjunctuur op de Europese” in „E.-S.B” van 23 oktober 1957.

stoffenproducerende landen zijn niet in staat op dit punt veel te doen. Zij kunnen hun herstelkrachten pas in werking stellen wanneer de sterke landen zijn voorgegaan. Deze laatste behoeven dus de reflatie niet geheel op eigen kracht te dragen. Hun expansie brengt een multiplier in werking als gevolg van stijgende deviezenreserves van de zwakkere landen, die aldus in de gelegenheid worden gesteld om ook hun bijdrage tot het herstel te leveren. Er hoeft niet voor te worden gevreesd dat zij hiertoe niet bereid zullen zijn: hun economische politiek is vooral op handhaving van volledige werkgelegenheid gericht. Daarentegen zijn de landen met hoge deviezenreserves op dit punt veel terughoudender. *Zij die willen kunnen niet en zij die kunnen willen niet!*

Natuurlijk is het ook voor de Verenigde Staten moeilijk, zich op den duur een grote werkloosheid te veroorloven. Vóórdat dit eigenbelang van de deflatielanden gaat werken kan er evenwel reeds een pijnlijke internationale storing zijn opgeroepen. Nog steeds aarzelt de Amerikaanse Regering of zij de deflatie (tot uiting komend in werkloosheid) of de inflatie (tot uiting komend in prijsstijging) moet bestrijden, hoewel het nu toch wel zonnklaar is dat de prijsstijging aan kosteninflatie en niet aan bestedingsinflatie te wijten is. Door kosteninflatie te bestrijden met middelen die in principe meer geschikt zijn om bestedingsinflatie tegen te gaan, heeft men wel de produktie, de werkgelegenheid en de moeizaam opgebouwde dollarreserves van andere landen getroffen, doch juist niet de prijsstijging. Het middel was dus niet alleen erger dan de kwaal: het liet bovendien de kwaal vrijwel onaangetast²⁾. Het valt moeilijk in te zien dat dit inzicht niet te eniger tijd in de Amerikaanse administratie zal doorbreken. Tot zolang is het zaak, druk uit te oefenen op Amerikaanse regeringsvertegenwoordigers op alle daarvoor geschikte internationale contactpunten.

Voor West-Duitsland, de tweede sleutelpositie op het gebied van de internationale recessiebestrijding, is de binnenlandse noodzaak minder dringend. Wel is aan het sterke stijgingstempo van de uitvoer een eind gekomen, doch dit heeft nog niet tot binnenlandse recessieverschijnselen geleid. Mocht de economische activiteit als gevolg van uitvoerdaling gaan teruglopen, dan hebben de West-Duitse handelspartners er groot belang bij dat de binnenlandse bestedingen en dus de invoer worden opgevoerd. Aan de drainerende werking van de hardnekkige West-Duitse betalingsbalansoverschotten komt dan wellicht een eind, hetgeen een belangrijke oorzaak van restrictieve maatregelen in verschillende andere landen zou wegnemen.

Meer in het algemeen kan worden gesteld dat thans wel duidelijk is geworden, hoezeer de wereld als geheel belang heeft bij een doeltreffende conjunctuurpolitiek in de voornaamste aan de internationale handel deelnemende landen. Een conjuncturele inzinking in één dezer landen is niet alleen, misschien zelfs niet in de eerste plaats, een binnenlands probleem voor het betreffende land, doch tevens, resp. vooral, een internationaal probleem. Wanneer dit laatste algemene erkenning zou vinden, zou er kunnen worden gedacht aan de invoering van een meer automatische conjunctuurpolitiek, samen met een zekere verantwoordingsplicht voor een internationaal forum. De kansen op verwezenlijking van dergelijke desiderata lijken voorsnog niet groot.

²⁾ Zie hiervoor ook mijn artikel over „De wereldconjunctuur eind 1957, gezien vanuit Europa” in „E.-S.B.” van 18 december 1957.

Er is in de na-oorlogse jaren door verschillende internationale organisaties getracht, te bereiken dat de landen zich vastleggen op maximale werkloosheidspercentages, die dan dus automatisch als waarschuwings- en actiesin voor nationale expansiemaatregelen gaan fungeren. Aan een dergelijk automatisme wil echter vrijwel geen enkele regering zich binden. Strikte handhaving van een bepaald werkloosheidspercentage is ook moeilijk te bereiken. Het best doordachte denkbeeld is vervat in het bekende deskundigen-rapport van de Verenigde Naties over „National and international measures for full employment”³⁾. Bij wijze van automatische (ingebouwde) stabilisator wordt hierin voorgesteld dat de voornaamste landen zich verplichten, bij het optreden van een binnenlandse deflatie de daardoor toenemende deviezenreserves via het Internationale Monetair Fonds uit te lenen aan de landen die door hun economische verbondenheid met het deflatieland in moeilijkheden komen. Deze landen kunnen dan zonder vrees voor deviezenmoeilijkheden maatregelen treffen om hun eigen economische activiteit op peil te houden.

Dit voorstel is het logische sluitstuk op de instelling van een systeem van vaste wisselkoersen. In de jaren dertig was de gouden standaard verlaten om een nationale conjunctuurpolitiek mogelijk te maken. De terugkeer tot vaste wisselkoersen aan het eind van de oorlog betekende tevens een terugkeer tot de internationale conjunctuurverbondenheid van de gouden standaard. Tracht ieder land welbewust zijn eigen werkgelegenheid op hoog niveau te handhaven, dan wordt door een niet eens zo heel erg „invisible hand” tevens de mondiale werkgelegenheid gediend. Eigenbelang is echter blijkens de recente ervaringen geen voldoende prikkel voor uit internationaal oogpunt toereikende nationale reflatiepolitiek en zeker geen waarborg tegen weerstandsverzwakkende nationale inflatie. Daarom kunnen alleen door effectieve afspraken over coördinatie van de conjunctuurpolitiek evenwichtige betalingsbalansen, vaste wisselkoersen en hoge werkgelegenheid duurzaam worden verenigd. Maatregelen als door de bedoelde commissie voorgesteld zijn echter alleen mogelijk wanneer in de voornaamste landen aan bepaalde institutionele voorwaarden is voldaan en wanneer bovendien een grote mate van internationaal verantwoordelijkheidsbesef bij de betrokken regeringen bestaat. Op beide punten is de ontwikkeling nog niet ver genoeg voortgeschreden. Wel lijkt de tijd thans rijp voor overleg ad hoc over de bestaande moeilijkheden. Mogelijk komt hieruit een geleidelijk groeiende samenwerking voort, zodat in de toekomst de nadruk komt te liggen bij het voorkomen in plaats van genezen.

Voorlopig wijst de conjuncturele ontwikkeling evenwel nog naar beneden. De daling zou zelfs wel eens tot de bodem toe kunnen gaan. Deze bodem ligt in de meeste landen, vooral als gevolg van sterk uitgebreide werkloosheids- en andere sociale voorzieningen, grote woningbehoefte en losmaking van de woningbouw van conjuncturele fluctuaties, alsmede hoge militaire uitgaven, op belangrijk hoger niveau dan vóór de oorlog. Wij geven er echter de voorkeur aan, dicht bij het plafond dan bij de bodem te zitten. Zonder de opwaartse (i.c. reflatoire) krachten die in eerste aanleg alleen door de sterke landen kunnen worden gemobiliseerd, zal dit in de eerstkomende tijd moeilijk gelukken.

³⁾s-Gravenhage.

³⁾ Uitgebracht in 1949.

Niet alleen bij economische achteruitgang, maar ook bij hoogconjunctuur zijn er, naar in dit artikel wordt betoogd, redenen aan te geven, waarom fraude juist dan moet worden verwacht. Schrijver gaat in op de vraag in hoeverre de werkgever de mogelijkheid heeft fraude in zijn onderneming te voorkomen. Een goed middel tegen het zgn. „slepen” is de verdeling van functies over diverse personen, waardoor een automatische controle ontstaat. Samenspanning tussen personen is echter niet met een goed ingerichte administratie te ondervangen. Ter verkrijging van een grotere mate van zekerheid is accountantscontrole gewenst. Al deze maatregelen zijn echter niet voldoende om de werkgever tegen het gevaar van fraude veilig te stellen. Ook op dit terrein kan echter bescherming worden gezocht en gevonden bij de fraudeverzekering. Schrijver behandelt de eisen, welke de fraudeverzekeraar zich genoopt ziet te stellen bij het afsluiten van een dergelijke verzekering.

Fraude

En wat de werkgever daartegen kan doen

Zelfs de oppervlakkige lezer van het nieuws, waarmee wij tegenwoordig door onze kranten worden verontrust, zal het zijn opgevallen welk een belangrijke plaats grote fraudegevallen van personeel daarbij innemen. De niet-oppervlakkige lezers zullen het niet laten bij het opmerken daarvan. Aan hen zal zich de vraag opdringen, of een verklaring van dat verschijnsel kan worden gevonden. Zij zullen zich ook afvragen of werkgevers de mogelijkheid hebben fraude in hun onderneming te voorkomen. Zij zullen zich ten slotte afvragen of werkgevers, die menen op de zojuist gestelde vraag ontkennend te moeten antwoorden, zich tegen schade door dergelijke fraude kunnen beschermen.

Voor een dergelijke vraagstelling is temeer reden, wanneer men bedenkt, dat de in de nieuwsbladen vermelde fraudegevallen nog maar een deel zijn van het werkelijk gepleegde aantal. Er zijn natuurlijk gevallen van fraude welke niet — of nog niet — ontdekt zijn; die vormen een deel van de fraudes waarmee de lezers van morgen wel weer zullen worden verontrust. Maar daarnaast zijn er vele gevallen, waarin wel degelijk door de benadeelde werkgever is ontdekt dat een lid van zijn personeel fraude heeft gepleegd, doch waarin aan dat geval geen ruchtbaarheid wordt gegeven. De redenen daarvan liggen voor de hand: menigmaal zal de werkgever vrezen dat het vertrouwen in zijn soliditeit, in de „standing” van zijn onderneming, geschaad zal worden als de fraude bekend wordt; soms is de familie van de fraudeur bereid om de schade — of een gedeelte daarvan — te vergoeden als de goede naam van de familie maar niet aangetast wordt door een strafvervolgning; soms ook wil de benadeelde werkgever de fraudeur nu wel niet in dienst houden maar hem toch „nog een kans geven”, met waarschijnlijk de, meestal later ijdel blijkende, hoop dat de fraudeur de schade naderhand zal terugbetalen.

Zijn de krantenberichten op zichzelf dus al verontrustend, de werkelijkheid is stellig nog ernstiger; er zijn veel meer fraudegevallen dan de kranten willen — en kunnen! — doen geloven. De hiervóór genoemde vragen worden dus volkomen terecht gesteld.

Het is niet voor het eerst, dat in Nederland een „golf” van fraudegevallen is op te merken. Pompe schrijft in

1937 ¹⁾ over „de grote toeneming van het aantal misdrijven gedurende de oorlogsjaren”, t.w. de eerste wereldoorlog waarbij Nederland dus niet rechtstreeks was betrokken. Ook Van Bemmelen spreekt ²⁾ herhaaldelijk over golven van misdaden tegen de eigendom en geeft ³⁾ een statistiek, waaruit duidelijk een zeer hoge „top” van een golf dezer misdaden blijkt. Het verschijnsel waarvan ons thans zo dikwijls — en met welk een, soms verbijssterende, bijzonderheden! — wordt verhaald, is dus niet nieuw.

Het is dus zaak na te gaan, of er een reden is te vinden waarom van tijd tot tijd een dergelijke „fraudegolf” te verwachten is ⁴⁾. Van Bemmelen toont ⁵⁾ in de statistiek, waarover hiervóór reeds werd gesproken, een duidelijk verband aan tussen economische delicten en de hoogte van het reëel inkomen der bevolking. Hij schrijft elders ⁶⁾: „Wat Nederland betreft, hebben de onderzoekingen van Bonger aangetoond, dat in de dertigjarige periode tussen 1860 en 1890 de lijn van de diefstal, die van de broodprijs vrijwel volgde” ⁷⁾. In Simons-Pompe ⁸⁾ wordt gezegd: „Dat intusschen maatschappelijke omstandigheden op den gang der misdadigheid een grooten invloed uitoefenen wordt bewezen door de groote toeneming van het aantal misdrijven gedurende de oorlogsjaren”. Van Barneveld schrijft ⁹⁾ over brandverzekering, waarbij het gevaar voor al dan niet ontdekte brandstichting een factor van

¹⁾ „Leerboek van het Nederlandsche Strafrecht” door Prof. Mr. D. Simons, bijgewerkt door Prof. Mr. W. P. J. Pompe, eerste deel, 6e druk, blz. 36.

²⁾ „Criminologie”, door Prof. Mr. J. M. van Bemmelen, 2e druk 1948, vooral in Hoofdstuk VIII „Economische omstandigheden”.

³⁾ a.w. blz. 124.

⁴⁾ Dat onderzoek zal echter beperkt moeten blijven tot één enkele omstandigheid, welke zich bij eerste vraagstelling reeds opdringt en inderdaad aanwezig blijkt te zijn.

⁵⁾ a.w. blz. 124.

⁶⁾ a.w. blz. 122.

⁷⁾ Hoewel, dit zij volledigheidshalve opgemerkt, Van Bemmelen in aangehaald werk waarschijnlijk geen uitsluitend en noodzakelijk verband tussen beide verschijnselen heeft willen leggen.

⁸⁾ a.w. blz. 36.

⁹⁾ „Algemene Assurantiekennis”, 2e druk 1957, blz. 19 en 20.

groot belang is; hij geeft daar ¹⁰⁾ grafieken, welke zijn ontleend aan het pre-advies van Mr. W. Nolst Trenité ¹¹⁾. Hij haalt aan Mr. G. Scheltema ¹²⁾: „Het jaar 1903 met een economische crisis, het jaar 1908 met de naweeën van de financiële crisis van 1907, de crisisjaren 1921-1923 na de wereldoorlog en de eerste jaren van de huidige depressie zijn even zovele culminatiepunten voor de brandstatistiek”.

Het schijnt dus verantwoord aan te nemen dat tussen het verschijnsel „fraude” en het verloop van de conjunctuur nauw verband bestaat, waarmede overigens niet is gezegd, dat het fraudeverschijnsel daarin zijn enige oorzaak zou vinden ¹³⁾. Dit wordt nog bevestigd door gegevens over recente jaren, welke het Centraal Bureau voor de Statistiek verschaftte.

Jaar	Aantal onherroepelijk veroordeelden per 100.000 inwoners terzake van:				Reëel nationaal inkomen per hoofd der bevolking (1949 = 100)
	Valsheid in geschrifte (art. 225 W.v.S.) -2-	Verduistering (art. 321 en 322 W.v.S.) -3-	Oplichting (art. 326 W.v.S.) -4-	Totaal -5-	
1938 ..	12,6	16,2	8,9	37,7	92
1947 ..	7,7	27,4	8,2	43,3	87
1948 ..	9,3	28,6	9,3	47,2	94
1949 ..	9,3	23,5	8,7	41,5	100
1950 ..	8,9	21,8	8,0	38,7	101
1951 ..	8,9	23,1	7,8	39,8	97
1952 ..	9,8	24,1	8,8	42,7	100
1953 ..	12,5	22,1	7,1	41,8	108
1954 ..	10,2	19,0	6,7	35,9	114
1955 ..	7,7	17,4	4,6	29,8	122
1956 ..	—	—	—	—	124

Bron: C.B.S. jaarcijfers voor Nederland 1955/56.

In nevenstaande grafiek hebben wij de gegevens uit de kolommen 5 en 6 van de tabel — die uit kolom 5 omgerekend tot indexcijfers op basis 1949 = 100 — in beeld gebracht. Hieruit zou kunnen worden afgeleid, dat een opgaande conjunctuur een daling van 't aantal veroordelingen wegens fraude tot gevolg zou hebben en een dalende conjunctuur ook reden voor fraude kan zijn. Merkwaardig is, dat — zoals uit de figuur blijkt — de gebroken lijn ongeveer een jaar achterloopt bij de getrokken lijn. In economische termen: het aantal veroordelingen wegens fraude vertoont een „lag” ten opzichte van de conjunctuur. Deze „lag” is te verklaren door de ontdekkingstermijn en de tijd die verstrijkt voordat het tot een veroordeling komt. Op grond van deze „lag” zou men dus kunnen verwachten, dat nog tal van ontdekkingen van fraude in het verschiet liggen! De kentering van de conjunctuur ligt immers nog slechts kort achter ons.

Het vaststellen dat er verband bestaat tussen de conjunctuur en het aantal fraudegevallen laat nog onbeantwoord de vraag, hoe dat verband moet worden verklaard. Daarbij valt op te merken, dat in het voorgaande telkens een verband tussen fraude en economische achteruitgang wordt gelegd; hierna zal blijken, dat echter ook bij hoogconjunctuur redenen zijn aan te geven, waarom fraude juist dan moet worden verwacht.

In de tijd van laagconjunctuur van de dertiger jaren lagen de inkomens van vele werknemers nauwelijks boven het bestaansminimum. Het ligt voor de hand dat mensen

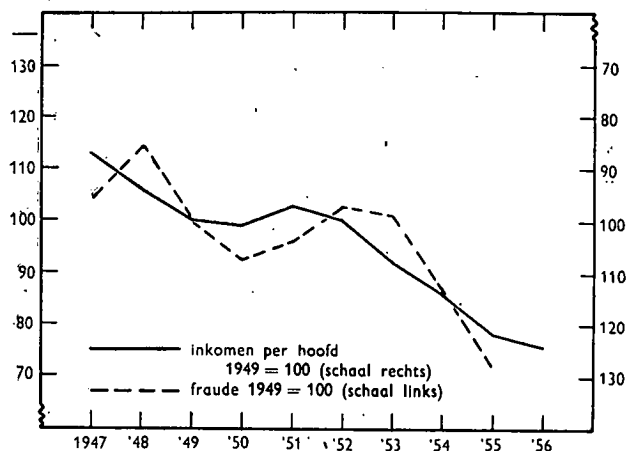
¹⁰⁾ a.w. blz. 19 en 20.

¹¹⁾ Voor de vergadering 1939 van de Nederlandsche Juristenvereniging.

¹²⁾ Mr. C. Scheltema, Voordracht op 23 november 1938 voor de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel.

¹³⁾ Dr. W. H. Nagel schrijft in „De criminaliteit van Oss” (1949) op blz. 318 over de betrekking tussen armoede en welstand, waarbij hij „strikte correlatie” in twijfel trekt.

Fraude en conjunctuur

in die omstandigheden voor de verleiding bezwaken wanneer zij de kans konden grijpen een „aanvulling” op hun inkomen te krijgen, ook al was dat ongeoorloofd. In het bijzonder bij financiële instellingen is voor iemand, die door zijn werk als het ware dagelijks grote vermogens van anderen door zijn handen ziet gaan terwijl hijzelf moeite heeft om rond te komen, de verleiding natuurlijk groot om te proberen van die vermogens iets voor zichzelf te krijgen. Uit het dossier betreffende menige fraude van een werknemer bij een bank of commissionair in effecten blijkt, dat de betrokkene effecten in handen wilde zien te krijgen — of geld om effecten mee te kopen — om daarmee te speculeren, zò rijk te worden en het „geleende” onopgemerkt terug te betalen. Dit wordt nog versterkt als de fraudeurs effecten tegen lage koers kunnen kopen en voor weinig minder dan de koopprijs belenen. Zij speculeren er dan op, dat de koers van de effecten zal oplopen, zodat zij deze laatste met winst van de hand kunnen doen. Na het aflossen van de belening hopen zij dan een bedrag over te houden. Bij veel fraudegevallen is maar al te duidelijk gebleken, dat de koersen niet opliepen maar juist daalden, zodat gesuppleerd moest worden waarvoor weer meer geld moest worden verduisterd.

In een tijd van hoogconjunctuur worden de behoeften opgevoerd (televisie, bromfiets, enz.) tot een voor velen te hoog peil. Ook dan treedt, juist dóór de hoogconjunctuur, eenzelfde spanning op als zoëven voor de tijd van laagconjunctuur is beschreven; met dikwijls dezelfde gevolgen. Onze kranten hebben dergelijke gevallen reeds meermalen kunnen melden.

Zowel bij hoog- als bij laagconjunctuur moet de werkgever dus op fraude bedacht zijn.

Heeft een werkgever nu de mogelijkheid, fraude in zijn onderneming te voorkomen? Tot op zekere hoogte kan het antwoord op deze vraag bevestigend luiden.

Het is wellicht nuttig hier een voorbeeld te geven, waarvan de meeste lezers zich zullen herinneren het in de een of andere vorm in het verslag betreffende een fraude te hebben gelezen. Indien een werknemer, of hij nu kassier is of vertegenwoordiger, geld voor zijn werkgever ontvangt en hij kan veronderstellen dat er niet binnen zeer korte tijd een afdoende controle bestaat of hij het ontvangene ook werkelijk op de voorgeschreven wijze heeft afgedragen, dan rijst het gevaar van „slepen”. Die man heeft geld nodig, of verbeeldt zich, het nodig te hebben.

Het belang om geld te hebben weegt voor hem zwaarder naarmate het gevaar van ontdekking, dat hij moet vrezen, kleiner wordt.

Zo komt hij ertoe het ontvangene geheel of gedeeltelijk niet af te dragen. Aanvankelijk zal hij zichzelf mogelijk nog wel voorspiegelen dat hij het tekort weer zal aanzuiveren. Daar komt natuurlijk niets van terecht. Zodra hij voor zijn werkgever weer geld ontvangt zal hij dat gebruiken om datgene „af te dragen” dat hij bij de vorige gelegenheid al had moeten afdragen (in het gunstige geval dat hij „betaling” niet durft uit te stellen!). De ervaring leert, dat, als er eenmaal zo een tekort is ontstaan, dat tekort groter wordt. Het is duidelijk, dat dit „sleepgeval” niet zou zijn voorgekomen, indien de werkgever een behoorlijke controle op tijdige afrekening had uitgeoefend.

De werkgever kan en moet zijn financiële administratie zo inrichten, dat door de verdeling van functies over diverse personen een automatische en onvermijdelijke controle op hen bestaat. Het is hier niet de plaats op de vraag, hoe dit doel kan worden bereikt, in te gaan. Aangestipt wordt slechts, dat de soms voorkomende combinatie van boekhouder en kassier, dan wel kassier en procuratiehouder in één persoon — of soms wel van alle drie deze functies in één persoon! — op het eerste gezicht reeds een onverantwoord groot gevaar voor fraude schept. Het woord „onverantwoord” werd hier niet slechts gebruikt in de zin van „onverantwoord ten aanzien van de eigen onderneming”. Nog zwaarder moet voor de werkgever gelden dat hij daardoor ten aanzien van zijn personeelsleden onverantwoord handelt door hen op moreel volstrekt ontoelaatbare wijze aan verleiding bloot te stellen.

De ervaring leert echter, dat ook een goed ingerichte financiële administratie het plegen van fraude wel tegengaat, maar niet geheel kan voorkomen. Samenspanning van twee-of meer personen, valsheid in geschrifte en het merkwaardige verschijnsel dat een personeelslid een dergelijke gespecialiseerde kennis van zijn eigen onderdeel van het werk en de mogelijkheden daarvan gaat krijgen, dat hij mogelijkheden gaat ontdekken die een ander niet had kunnen voorzien, hebben reeds dikwijls tot fraude, ook bij een goed ingerichte administratie, geleid.

Aan de werkgever staat echter, naast de controle, welke in een goede functieverdeling onder het personeel op zichzelf al ligt, nog een ander middel van controle ten dienste. Hier wordt gedacht aan de controle van buiten door een daarvoor speciaal, aangewezen deskundige, de accountant. De ontwikkeling van de accountant tot de volkomen onafhankelijke deskundige zoals men die tegenwoordig aantreft wordt uitnemend geschetst in de „Beknopte encyclopedie der accountantscontrole” ¹⁴⁾.

Hoe waardevol en hoe deskundig ook uitgevoerd, de werkgever zal de hulp van zijn accountant nimmer mogen beschouwen als een afdoend middel om fraude te voorkomen. Hiervóór is reeds gewezen op de gevaren van samenspanning van enige personeelsleden en op valsheid in geschrifte, beide omstandigheden, welke de ontdekking der fraude door de accountant nu wel niet onmogelijk zullen maken, maar toch aanmerkelijk zullen kunnen vertragen. De werkgever zal er zich overigens rekenschap van moeten geven dat, ook zonder dat een van die omstandigheden zich voordoet, de accountant doorgaans

niet iedere fraude kan ontdekken zodra zij is gepleegd; met een „ontdekkingstermijn” van één tot twee jaar zal in het algemeen rekening gehouden moeten worden. In ieder geval zal de werkgever zich voor ogen moeten houden dat de accountant is „a watch-dog and not a blood-hound”, zoals het gevleugelde woord zegt.

De werkgever moet dus tot de slotsom komen, dat het gevaar voor fraude door zijn werknemers onmiskenbaar bestaat, dat hij daartegen door goede inrichting van zijn administratie en goede accountantscontrole wel veel kan en moet doen, maar dat die maatregelen niet voldoende zijn om hem tegen het gevaar van fraude veilig te stellen.

Zoals op bijna iedere plaats in het economische leven, waar de ondernemer bloot staat aan het gevaar van schade door „van buiten aankomende oorzaak” is ook hier een bescherming gezocht en gevonden bij verzekering. Aanvankelijk dekde de verzekeraar zijn verzekerde tegen de schade door fraude van één of meer bepaalde, met naam in de polis genoemde, werknemers. De verzekeraar liet zich door zijn kandidaat-verzekerde allerlei bijzonderheden omtrent de werknemers mededelen op wie hij risico zou lopen, zoals salaris, kindertal, adres e.d. Menigmaal won de verzekeraar over de betrokken werknemers dan informaties in. Deze vorm van verzekering had enige, terstond in het oog springende, nadelen: bij personeelsmutaties werd vaak vergeten de verzekeraar daarvan tijdig kennis te geven, terwijl bij uitbreiding van personeel een dergelijk bericht meestal uitbleef.

Deze bezwaren zijn bij de tegenwoordig veelal gebruikelijke vorm van fraudeverzekering afdoende onderzocht: de verzekeraar dekt tegen de schade door fraude van het gehele kantoorpersoneel, zonder dat daarbij naar namen wordt geïnformeerd. Waar de verzekeraar wel naar informeert is naar de verdeling van de financieel verantwoordelijke posities onder degenen die door hun werk met geld of vorderingen en schulden van de te verzekeren werkgever in aanraking komen. Hiernaar moet de verzekeraar wel informeren. Laat hij het na, dan loopt hij hetzelfde ernstige frauderisico door een tekortschietende organisatie waarover hiervóór in verband met de positie van de werkgever reeds is gesproken (natuurlijk heeft de verzekeraar niet de ernstige morele aansprakelijkheid van de werkgever!).

De verzekeraar zal bovendien grote belangstelling hebben voor de vraag of, en zo ja door wie, accountantscontrole wordt uitgeoefend; bovendien zal hij willen weten wie de accountant is, of diens opdracht tot controle ruim genoeg is en of de accountant bij het uitbrengen van zijn rapport, het afgeven van zijn „goedkeurende verklaring”, voorbehoud maakt. Door het vragen van al deze inlichtingen zal de verzekeraar mogelijk de schijn op zich laden „lastig” te zijn; de verzekeraar zal dit moeten aanvaarden. De lessen uit het verleden met verzekeraars, die op dit punt „vlot” waren, zijn maar al te duidelijk geweest. Hierbij zij opgemerkt dat een werkgever uiteindelijk alleen te maken heeft met het frauderisico in zijn eigen bedrijf, terwijl een fraudeverzekering met een behoorlijke portefeuille het frauderisico op een groot aantal bedrijven draagt.

Hiervóór is aangetoond, dat tussen conjunctuur en fraude een onmiskenbaar verband bestaat; de fraude-

¹⁴⁾ Blz. 156. Vergelijk ook: „Gedenkboek Nederlandsch Instituut van Accountants 1895-1935”.

In dit artikel wordt ingegaan op de wijze waarop de besparingen der werknemers betrokken dienen te worden bij de investeringen. Schrijver geeft de voorkeur aan winstdeling boven een voor besparing te bestemmen loonsverhoging; verder verwacht hij goede resultaten van premiëring der besparingen door de werkgevers. Daarna beziet hij de vormen waarin de besparingen belegd kunnen worden. Schrijver geeft aan waarom z.i. de zgn. arbeidersbeleggingsmaatschappij geen ideale oplossing biedt. Ook de zgn. algemene aandelenbeleggingsmaatschappij lijkt schrijver niet de aangewezen weg, vooral daar deze zich tot aandelen beperkt, die — naar de ervaring leert — aan sterke koersschommelingen onderhevig zijn. Schrijver zet vervolgens uiteen waarom z.i. het zgn. algemene beleggingsdepôt in coöperatieve vorm de voorkeur verdient. Hiertegenover zouden zgn. vermogensparticipatiebewijzen moeten worden uitgereikt, waarvan notering ter beurse gewenst ware.

Bezitsvorming

voor werknemers

Inleiding.

De bezitsvorming staat de laatste tijd in het brandpunt van de belangstelling. Niet alleen is er zeer veel over geschreven en gesproken, maar zij vormde zelfs *het* probleem bij de jongste kabinetsformatie hier te lande en er werd een speciaal staatssecretariaat voor ingesteld onder de leiding van één van de voormannen onder de strijders voor bezitsvorming.

Er zal wel geen verschil van opvatting meer bestaan over de wenselijkheid meer bezit te vormen bij bredere lagen van de bevolking. Dat dit meerdere bezit voor de werknemers op een of andere wijze uit de „overwinst” van het bedrijfsleven moet komen en dat de arbeiders betrokken dienen te worden bij de financiering van de investeringen, mag — meen ik — langzamerhand ook als een vrij algemeen aanvaard principe worden beschouwd, maar over de wijze, waarop dit praktisch gerealiseerd moet worden is men het nog lang niet eens.

Daarenboven is nog weinig geschied om de obstakels te verwijderen, die een brede spreiding van vermogen in de weg staan. Deze bijdrage heeft nu tot doel een zo goed mogelijk verantwoorde weg naar reële bezitsvorming voor arbeiders uit te stippelen, terwijl tevens de aandacht zal

worden gevraagd voor enige maatregelen, welke dienstig lijken om de vermogensvorming in de hand te werken.

Wijzen waarop bedrijfsleven sparen kan bevorderen.

Het bedrijfsleven kan de bezitsvorming bevorderen door een voor besparing te bestemmen loonsverhoging toe te kennen of door de arbeiders in de winst te laten delen. Het laatste verdient mijns inziens de voorkeur; vooral indien deze winstdeling geschiedt in de vorm van een tantième, hetwelk afhankelijk is van de door de desbetreffende onderneming te behalen winst. Op deze wijze betreft men de arbeiders immers rechtstreeks bij de bedrijfsresultaten. Dit moet de arbeidsproductiviteit ten goede komen en het lijkt een doeltreffend middel om de kloof tussen bedrijfsleiding en medewerkers alsmede tussen bezitters en bezitslozen geleidelijk te overbruggen.

Teneinde te bereiken, dat het winstaandeel werkelijk wordt bespaard, zal men voor de objecten, die gemakkelijk te gelde zijn te maken (spaarrekening, effecten e.d.), moeilijk aan een blokkering gedurende enige tijd, bijv. 3 à 5 jaar, kunnen ontkomen. Over het bezwaar, dat de spaarder zodoende gedurende enige tijd niet onbeperkt kan beschikken over bedoelde vermogensbestanddelen, dient men

(vervolg van blz. 308)

verzekeraar loopt dus, het gevaar, dat een verandering in de conjunctuur voor hem schadegevallen betekent, niet slechts bij één verzekerde maar bij velen van hen. De enige bescherming die de verzekeraar tegen dit altijd zo door hem gevreesde gevaar van „cumulatie” kan vinden is, strenge eisen te stellen aan de inrichting der administratie en aan de omvang en kwaliteit van de controle. Dit zal voor de verzekeraar soms het gevaar meebrengen, dat hij de goede relatie op ander verzekeringsgebied in gevaar brengt door, zoals gezegd, „lastig” te zijn; het is echter voor hem de enige weg om deze vorm van verzekering op verantwoorde wijze uit te oefenen. De moraal voor verzekeraars die zich aan fraudeverzekering willen wagen moet zijn: „Zonder fraudes geen fraudeverzekering, maar goed toezicht is voor de fraudever-

zekeraars even noodzakelijk als goede brandweer voor de brandverzekeraar”.

Opgemerkt zij nog, hoewel dit niet tot het gebied van dit artikel behoort, dat de verzekering waarover hier wordt gesproken, gaandeweg de tendens heeft gekregen, de werkgever te dekken tegen aanmerkelijk meer dan schade door fraude; genoemd worde het verloren gaan door welke oorzaak dan ook tijdens vervoer door personeel, overval, diefstal, inbraak, brand. Het zou te ver voeren hier op de verzekeringsvorm, die uiteraard een zeer gespecialiseerde staf van personeel vereist, verder in bijzonderheden in te gaan. Het voorgaande zal volstaan om aan te geven het belang van deze dekking voor de werkgever die zich tegen het gevaar van fraude wil beveiligen.

Rijswijk.

Dr. N. L. C. FONKERT.

ter wille van een reële bezitsvorming heen te stappen. Trouwens de arbeider gaat er toch in elk geval op vooruit, ook al wordt de eigendom van de winstuitkering overgedragen onder bezwarende titel. Men zou om de principiële tegenstanders¹⁾ tegemoet te komen, het karakter van de blokkering kunnen verzachten door als alternatief te stellen, dat men voor x pCt. vrij of voor yx pCt. geblokkeerd in de winst kan delen. Deblokkering voor bijzondere omstandigheden (huwelijk, sterfte, ziekte, etc.) moet vanzelfsprekend steeds mogelijk blijven. Van de blokkeringen kan ook nog een zekere conjunctuur-egaliserende werking uitgaan, doordat juist tegen het einde van de hausse de grootste bedragen geblokkeerd zullen worden en doordat deze dan na 3 à 5 jaar, dus naar alle waarschijnlijkheid in de depressie, vrij zullen komen en de vraag naar consumptiegoederen zullen kunnen stimuleren. Wellicht ware zelfs te overwegen het tempo van de deblokkering te versnellen naarmate het conjunctuurverloop dat meer wenselijk maakt.

Vermogensvorming uit winstdeling verdient bovendien de voorkeur boven voor besparing bestemde loonsverhogingen, omdat de kans veel geringer lijkt, dat winstdeling kostprijsverhogend en derhalve inflatoir werkt. Winst is immers, in tegenstelling tot loon, geen kostencomponent.

Het blijft evenwel nuttig verdere besparingen, hetzij uit loon, hetzij uit andere bronnen, door premieëring van werkgeverszijde te bevorderen. Uit door de Commissie Bezitspreiding verzamelde gegevens blijkt, dat bij het toekennen van spaarpremies 30 à 60 pCt. van de werknemers deelneemt aan een spaarregeling (grootte van deelneming afhankelijk van hoogte premie) en zonder premie slechts 10 pCt.²⁾

De deelnemingscijfers voor bovengrondse arbeiders van 25 jaar en ouder van de Staatsmijnen bedroegen bij een met 20 pCt. gepremieerde spaarregeling, over ten hoogste 5 pCt. van het inkomen, ultimo 1954:

jaarloon van ca. f. 3.060	29 pCt.
„ „ „ f. 3.290	49 pCt.
„ „ „ f. 3.730	65 pCt. ³⁾

Bij een textiel fabriek met ca. 1.000 man personeel, die een spaarpremie van 50 pCt. over ten hoogste f. 1 per week gaf, nam in 1955 zelfs 97 pCt. van de werknemers deel³⁾.

Er blijkt derhalve — in tegenstelling tot wat nogal eens wordt ondersteld — voldoende spaarzin bij de „grote massa” aanwezig, mits men de besparingen maar aantrekkelijk weet te maken.

De belegging van de winstaandelen.

De belegging van het aandeel in de winst kan velerlei vorm aannemen, zoals spaarbankrekeningen, spaarbrieven, levensverzekeringen, onroerend goed en effecten. Elk van deze objecten heeft zijn bijzondere merites, doch in het kader van de bezitsvorming voor arbeiders gaan de gedachten toch vooral uit naar verantwoorde beleggingen, welke zoveel mogelijk een investeringskarakter hebben. Laat ons dus in de eerste plaats in die richting zoeken.

In de kring van degenen, die zich hier te lande bezig houden met het probleem van de bezitsvorming, is langzamerhand wel de overtuiging gegroeid, dat het niet verantwoord is werknemers in voor hen van betekenis

zijnde mate te laten beleggen in aandelen van de eigen vennootschap, zoals in de Verenigde Staten op vrij ruime schaal geschiedt⁴⁾.

De doorsnee gewone aandelen — en derhalve ook die van de eigen onderneming — zijn een veel te riskant object voor de kleine man. Hierover bestaat nagenoeg geen verschil van mening meer. Ik meen dan ook te mogen volstaan met in herinnering te brengen, dat bijv. van de koersen voor Nederlandse scheepvaart aandelen op het dieptepunt van de jaren 1927-1932 gemiddeld slechts ca. 5 pCt. reesterde van de topkoersen en dat zelfs op de — relatief terecht — als rustig gerekenmeerde bank aandelen in die periode gemiddeld toch nog een verlies van ruim 50 pCt. werd geleden. Al moge de inmiddels toegenomen kennis van de conjunctuur enige grond geven voor de hoop, dat ons een economische débâcle van een omvang als na 1929 bespaard zal blijven, de na-oorlogse geschiedenis geeft toch geen aanleiding voor het te veel aanhang vindende, gevaarlijke optimisme, dat wij hoogstens nog wat kleine deukjes in een steeds stijgend koersverloop voor aandelen mogen verwachten⁵⁾.

Door belegging in aandelen van de eigen onderneming krijgt men nog een extra risico-accumulatie. De arbeider gaat dan met zijn inkomen uit arbeid en met zijn inkomen uit vermogen afhangen van één en dezelfde bron. Soms beoogt men de arbeiders door aandelenbezit medezeggenschap en medeverantwoordelijkheid in het bedrijf te laten dragen. Dat kan echter beter op andere wijze, bijv. door middel van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie of herziening van het vennootschapsrecht, bereikt worden. Als aandeelhouders zullen de arbeiders meestal toch slechts een vrij onbetekenende minderheid blijven uitmaken⁶⁾.

De arbeidersbeleggingsmaatschappij.

Om te ontkomen aan de te grote risico's, die voor de werknemer kleven aan het deelnemen in het kapitaal van één en wel het eigen bedrijf, hebben sommigen het oprichten van arbeidersbeleggingsmaatschappijen bepleit⁷⁾. Volgens Drs. Schmelzer die, voor zover mij bekend, deze ideeën het verste heeft uitgewerkt, zouden de arbeiders de van hun eigen onderneming verkregen aandelen moeten doorgeven aan de voor dit doel op te richten beleggingsmaatschappij in ruil voor aandelen van deze maatschappij teneinde zodoende tot een behoorlijke risicospreiding te komen. Alhoewel deze suggestie ontegenzeggelijk verre de voorkeur verdient boven het uitsluitend beleggen in aandelen van de eigen onderneming, betwijfel ik toch of men hiermede reeds tot de ideale oplossing is gekomen.

De eerste vraag, die rijst is, of de beleggingsmaatschappij alle door werknemers aangeboden, als winstuitkering ontvangen aandelen moet aanvaarden als belegging. Zo ja,

⁴⁾ Zie bijv. Mr. H. G. M. van der Voort: „Bezitsvorming door spreiding van effectenbezit”, Katholiek Staatkundig Maandschrift, december 1956, blz. 407.

⁵⁾ Ik heb dit uitvoerig trachten te motiveren in „De perspectieven voor de kapitaalmarkt en de te voeren beleggingspolitiek in het licht van conjunctuurontwikkeling en inflatie”, Economie, januari 1958.

⁶⁾ Vgl. „Wenkend perspectief”, uitg. N.V.V. Amsterdam 1957, blz. 148 en Prof. Dr. P. Kuin: „De Nieuwe Belegger”, Amsterdam 1957, blz. 15.

⁷⁾ Zie Drs. W. K. N. Schmelzer in „Europese industriële mede-eigendom in brede lagen van de bevolking”, Economie, februari 1954, „Verbreiding van de industriële mede-eigendom”, Economie, mei 1956 en „De werknemer als kapitaalverschaffer”, Sociaal Maandblad Arbeid, oktober 1957 en Drs. G. J. M. Horbach: „Volksaandelen” in „E.-S.B.” van 8 januari 1958.

¹⁾ Zie bijv. Prof. Dr. F. de Roos: „Economische motieven voor bezitsvorming”, De Werkgever, 31 oktober 1957, blz. 507.

²⁾ „Bevordering van bezitsvorming door sparen”, Interim-rapport Commissie Bezitspreiding, 's Hage 1955, blz. 37.

³⁾ T.a.p., blz. 15.

hoe is dan nog een verantwoorde beleggingspolitiek te voeren? Zal men niet het risico lopen, dat vooral de zwakkere ondernemingen, die moeilijk op de kapitaalmarkt terecht kunnen, zullen trachten zoveel mogelijk winst in aandelen uit te keren en zo laag mogelijke lonen te betalen? Maar hoe zou men anderzijds moeten discrimineren? Voorwaar, geen lichte opgave om dit zonder brokken te maken op te lossen!

Is er voorts reden om aan te nemen, dat de voor winstuitkering benodigde aandelen tevens passen in de optimale kapitaalstructuur voor de desbetreffende maatschappij? En hoe moet het met overheidsbedrijven, familievennootschappen en de niet in de vorm van een N.V. gegoten ondernemingen?

Zal het daarenboven geen regel zijn, dat de werknemers het meeste in de winst delen tegen het einde van de hausseperioden, derhalve wanneer aandelen het hoogste noteren? Zullen de arbeiders hierdoor hun bezit gemiddeld niet veel te duur verwerven en het merendeel hiervan kort na de verkrijging scherp in koers zien dalen? Zou dit de hele bezitsvorming niet lelijk in diskrediet kunnen brengen?

Heeft men ten slotte gedacht aan de kosten, die bij de vigerende wetgeving aan het werken met de beoogde arbeidersbeleggingsmaatschappij inherent zijn? Zou bijv. een personeelslid voor een aandeel ter waarde van ca. f. 50 in de winst delen ⁸⁾, dan zal — aangenomen dat de financiële autoriteiten deze plaatsing van aandelen als emissie beschouwen — naast f. 1,25 registratierecht (2½ pCt.) voor het nieuwe aandeel — slechts f. 0,10 aan beurszegel zijn verschuldigd. De arbeider zal dan echter als hij zijn aandeel aan de beleggingsmaatschappij aanbiedt ca. f. 0,85 verschuldigd zijn aan provisie, beurszegel, omzetbelasting en bijdragen Waarborgfonds Rechtsherstel. De „koop” van het aandeel van de beleggingsmaatschappij zal ca. f. 0,75 aan kosten meebrengen ⁹⁾, terwijl voor het aandeel van de beleggingsmaatschappij voorts f. 1,25 registratierechten en toch ten minste wel f. 0,50 aanmaakkosten (drukken aandeelbewijzen e.d.) vergoed zullen moeten worden. De totale aan al deze transacties verbonden kosten zullen voor de werknemer dus 6 à 7 pCt. gaan belopen van het winstaandeel, tenzij de Overheid bevordert, dat een aantal kostenobstakels uit de weg worden geruimd.

De algemene aandelenbeleggingsmaatschappij.

Verscheidene van de genoemde bezwaren tegen de arbeidersbeleggingsmaatschappij zijn te ondervangen door de werknemers met een hun in contanten toegekende winstuitkering aandelen in een „gewone” aandelenbeleggingsmaatschappij te laten kopen. Mag men evenwel niet aannemen, dat men, wanneer zich een ernstige depressie voordoet, met aandelen van een beleggingsmaatschappij veel minder risico loopt dan met „gewone” aandelen? De beschikbare cijfers betreffende Nederlandse beleggingsmaatschappijen uit de jaren dertig geven niet veel steun voor deze opvatting. De grootste daling vergeleken

⁸⁾ Drs. Schmelzer spreekt in het aangehaalde artikel in „Economie” van februari 1954, blz. 191, over aandelen van f. 50.

⁹⁾ Als het aandeel rechtstreeks van de beleggingsmaatschappij wordt betrokken en verwerving als verkrijging uit emissie is te beschouwen, zou wellicht geen effectenprovisie nodig zijn, doch zou met f. 0,10 kosten aan beurszegel volstaan kunnen worden. Moet men dan echter de arbeider, die toevallig een aandeel krijgt uit de „pot” van ingekochte aandelen, die er toch wel zal moeten komen om het bezit van de arbeiders realiseerbaar te maken, wél provisie laten betalen?

Barratts OF BRITAIN

VOOR HERENSCHOENEN
VAN STANDING

BATA INTERNATIONAL

AMSTERDAM - KALVERSTRAAT

(Advertentie)

met de topkoersen bedroeg in de jaren 1927-1932 voor de enkele genoteerde aandelen van beleggingsmaatschappijen ongeveer even veel als voor het Algemeen Indexcijfer voor aandelenkoersen van het C.B.S., nl. ca. 75 pCt. Deze cijfers manen toch wel tot voorzichtigheid, al betreffen zij te weinig en te kleine instellingen om voor de toekomst representatief genoemd te mogen worden. De beleggingsleer is inmiddels trouwens op een aanzienlijk hoger plan gekomen.

Een aandelenbeleggingsmaatschappij, die over een goed geschoolde en geroutineerde staf beschikt, behoort tegenwoordig, dank zij een dynamische beleggingspolitiek en goede selectie, een vermogensontwikkeling te bieden, die gunstig afsteekt bij het gemiddelde koersverloop voor aandelen; vooropgesteld, dat haar groei niet voornamelijk in de hausse plaatsvindt. Dit laatste moet het geval zijn bij een instelling, die haar middelen in overwegende mate aantrekt uit „overwinst”. Voor zo'n maatschappij zal immers, daar dan de winsten het grootste zijn, de sterkste groei automatisch plaatsvinden tegen het einde van de hausse, wanneer de aandelenkoersen het hoogste zijn. Hierdoor worden de beleggingen vanzelfsprekend, hoe goed het beheer ook is, gemiddeld te duur aangeschaft.

Een ernstige handicap voor elke beleggingsmaatschappij blijft bovendien, dat dit medium bij de vigerende fiscale wetgeving praktisch uitsluitend in aandelen kan beleggen, omdat alleen dividenden buiten beschouwing blijven voor de heffing van vennootschapsbelasting (welke thans 44-47 pCt. belooft), doch niet de inkomsten uit obligatiebezit of onroerend goed ¹⁰⁾.

Een beleggingsmaatschappij opent derhalve niet de mogelijkheid om een werkelijk dynamisch, op de conjunctuurele, monetaire en sociaal-politieke perspectieven afgestemd beleid te voeren, waarbij men van alle beschikbare vermogensbestanddelen (wel en niet converteerbare obligaties, hypotheaire en andere onderhandse leningen, preferente en gewone aandelen, alsmede onroerend goed) gebruik behoort te kunnen maken. Alleen door een dergelijk beleid is het maximale resultaat te behalen, hetwelk de bezitsvorming na verloop van tijd in brede lagen van de bevolking populair zal kunnen maken. Nog al te weinig beseft men, dat nu eens aandelen en dan weer obligaties de voorkeur verdienen. Zo moet men aandelen vooral tegen het einde van een depressie kopen als de eerste symptomen van een herstel zich aankondigen. Obligaties kan men dan beter zoveel mogelijk vermijden, daar deze ingevolge de geringe vraag naar leenkapitaal en het lage rentepercentage relatief duur zullen zijn. Tegen het einde van een hausse plegen daarentegen aandelen overdreven hoog en obligaties — grote

¹⁰⁾ Zie ook Dr. M. P. Gans: „Beleggingsleer en beleggingsfondsen”, Leiden 1957, blz. 155 e.v.

vraag naar leenkapitaal en dus hoge rente — juist laag te noteren. Er zijn ook perioden, waarin onroerend goed het aantrekkelijkste is ¹¹⁾.

Het algemene beleggingsdepôt.

Een goed gefundeerd dynamisch beleid, zonder dat men op fiscale bezwaren stuit, is te voeren als men de werknemers laat participeren in een beleggingscoöperatie, waarin voor gezamenlijke rekening van de deelnemers een vermogen wordt beheerd, dat hun eigendom blijft. De gewenste vorm van coöperatie is te vinden in het beleggingsdepôt. Dit bezit immers geen rechtspersoonlijkheid en kan derhalve niet onderhevig zijn aan vennootschapsbelasting. Voor ons doel moet dan vanzelfsprekend een beleggingsdepôt gecreëerd worden met zo volledig mogelijk vrij beheer. Men zou kunnen tegenwerpen, dat de fiscale bezwaren tegen beleggingsmaatschappijen toch door een wijziging van de Wet op de Vennootschapsbelasting uit de weg zijn te ruimen. Dat kan inderdaad wel, doch er zijn nog andere redenen, waarom het beleggingsdepôt een beter — en veiliger — middel mag worden genoemd om de bezitsvorming voor de kleine man op gang te brengen.

Om te beginnen ligt het begrip *coöperatie* de eenvoudige arbeider meer. Het is dan ook niet zonder redenen geweest, dat de gedachten van Drs. Schmelzer uitgingen naar een *coöperatieve* beleggingsmaatschappij ¹²⁾. Maar waarom dan niet de reeds bestaande en beproefde vorm van een beleggingscoöperatie, het beleggingsdepôt gekozen? Het principiële verschil tussen een beleggingsdepôt en een beleggingsvennootschap is, dat bij een depôt de beleggingen eigendom kunnen blijven van de arbeiders, doch bij een naamloze vennootschap niet. Hierdoor kan het depôt meer zekerheid geven.

Het vermogen van een beleggingsdepôt blijft de gezamenlijke eigendom, pro rata parte, van de participanten, die slechts het beheer en de administratie van hun beleggingen hebben overgedragen aan een derde, de beheerder van het depôt. Het vermogen van de in het beleggingsdepôt samenwerkende deelnemers staat, volledig gescheiden van het vermogen van de beherende maatschappij, op naam van een als bewaarder optredende rechtspersoon (administratiekantoor), die statutair geen enkel commercieel risico mag lopen. Een notaris pleegt bovendien nog controle uit te oefenen op de bewaring van de vermogensobjecten van de participanten. Zonder zijn medeweten kan beheerder, noch administratiekantoor hierover beschikken.

Bij een beleggingsmaatschappij krijgen de werknemers slechts aandelen in deze vennootschap; een zelfstandige rechtspersoon, die eigenaar wordt van de tegenover zijn aandelen komende beleggingen en deze dan ook zelf beheert en bewaart ¹³⁾.

Uit de juridische structuur vloeit logisch voort, dat bij een beleggingsdepôt alle netto-revenuen, die immers

voor de participanten zijn geïnd, worden uitgekeerd (tenzij, bijv. bij cumulatief sparen, anders is overeengekomen). In elk geval kunnen de participanten rechten op deze inkomsten laten gelden. De beheerder en het administratiekantoor krijgen, als derden die hun arbeid voor participanten verrichten, slechts een overeenkomstig de voorwaarden van administratie en beheer vastgestelde vergoeding, waarmede zij moeten zien hun voor het depôt gemaakte onkosten te dekken. Een beleggingsmaatschappij kan als zelfstandige rechtspersoon zijn lasten (bijv. salarissen en reclamekosten) laten variëren. Indien de waarde van de activa van de maatschappij daalt tot beneden de nominale waarde van zijn aandelen, zal zelfs elke dividenduitkering onmogelijk zijn.

Uit de opzet van het depôt als coöperatie van beleggers volgt verder, dat de participant uit de collectiviteit mag treden en zijn participatiebewijs ter roeyement kan aanbieden tegen uitbetaling van zijn evenredig deel in het gezamenlijke vermogen. Hierdoor zal men de participatiebewijzen nooit ver beneden de intrinsieke waarde op grond van de onderliggende activa behoeven te realiseren. Een aandeelhouder kan men vanwege de juridische constructie van de naamloze vennootschap niet zo maar zijn aandeel ter roeyering laten aanbieden. Dientengevolge kunnen aandelen van beleggingsmaatschappijen — vooral in een depressie als moeilijk kopers ter beurze te vinden zijn — aanzienlijk beneden de intrinsieke waarde noteren.

Concluderende mag men stellen, dat op grond van de vigerende wetgeving niets de oprichters in de weg staat om aan de participaties in een beleggingsdepôt alle rechten en voordelen te schenken, die aan aandelen in een naamloze vennootschap verbonden kunnen zijn, doch dat het omgekeerde niet geheel mogelijk is; al zouden aan aandeelhouders in een beleggingsmaatschappij wel meer statutaire garanties te verschaffen zijn dan gebruikelijk is ¹⁴⁾.

In het licht van het voorgaande behoeft het geen verwondering te baren, dat hier te lande na de oorlog een groot aantal beleggingsdepôts met vrij beheer is opgericht, doch geen enkele voor het publiek bestemde beleggingsvennootschap. In andere landen is men in het algemeen eveneens tot de conclusie gekomen, dat nieuwe beleggingsassociaties in depôtvorm gecreëerd dienen te worden. In de Verenigde Staten van Amerika maken de „mutual funds” reeds de meerderheid uit van de collectieve beleggingen ¹⁵⁾. In België ¹⁶⁾ en Italië ¹⁷⁾ wordt deze vorm eveneens de geschiktste geacht. Het is dan ook niet goed te begrijpen, waarom hier te lande in het kader van de bezitsvorming voor werknemers zo weinig aan het beleggingsdepôt wordt gedacht ¹⁸⁾.

De vermogensparticipatiebewijzen.

Teneinde voor een ieder duidelijk te maken, dat men door deel te nemen in het te creëren beleggingsdepôt belang krijgt bij een overeenkomstig de grondbeginselen van de

¹¹⁾ Uiteraard moet men dit niet zo opvatten, dat nu eens uitsluitend in de ene en dan weer uitsluitend in de andere categorie belegd dient te worden. Gezien de vele overwegingen welke aan een goed gefundeerd beleggingsbeleid ten grondslag liggen, en de steeds onzeker blijvende toekomst, zal men vanzelfsprekend tot een redelijk compromis moeten besluiten. Ik ben hier uitvoeriger op ingegaan in het reeds genoemde artikel in „Economie” van januari jl. en in „Bank- en Effectenbedrijf” van juni 1956.

¹²⁾ Zie „Economie”, februari 1954, blz. 190 e.v.

¹³⁾ Zie voor daaraan verbonden risico's: Justus Meyer, „De belegger in aanval en verdediging”, Utrecht 1946, blz. 187, 188 en 195.

¹⁴⁾ Zie ook Justus Meyer o.c., blz. 183 e.v.

¹⁵⁾ A. Wiesenberger: „Investment Companies”, New York, 1957.

¹⁶⁾ R. L. Larcier: „Introduction aux Fonds de Placement”, Brussel 1953.

¹⁷⁾ R. Argenziano: „L'investment Trust Aspetti caratteristici”, Milaan 1952.

¹⁸⁾ De laatste tijd is dit medium echter toch enige malen genoemd, o.a. door Prof. Kuin in de aangehaalde „Nieuwe Belegger”, door Drs. S. Gerkema in het Vakblad voor Nederlandse Spaarbanken, januari 1958 en door Mr. Ir. A. W. Quint in „Beleggers Belangen” van 15 februari en 1 maart jl.

beleggingsleer, uit *alle* geschikt geachte objecten¹⁹⁾ opgebouwd vermogen, zouden de tegenover dit vermogen af te geven waardepapieren vermogensparticipatiebewijzen genoemd kunnen worden.

Het lijkt mij niet raadzaam werknemers te verplichten met hun aandeel in de winst vermogensparticipatiebewijzen te kopen, maar men zou door faciliteiten wel kunnen trachten de besparingen zoveel mogelijk in deze richting te sturen. De uitgifte van de participatiebewijzen zou bijv. door wijzigingen in de Zegelwet en in de Beschikking Beursverkeer 1947²⁰⁾ zoveel mogelijk kostenvrij te maken zijn. Verder ware aan extra premieëring te denken. Uiteraard zal het aanbeveling verdienen werknemers eveneens de gelegenheid te geven met andere besparingen dan die, welke ondernemingsgewijs geschieden, in het depôt deel te nemen. Daarenboven zal men zoveel mogelijk andere spaarders door middel van dit depôt behulpzaam moeten zijn. Men zou bijv. aan de categorie der kleine zelfstandigen kunnen denken.

Als intermediairs voor de afgifte van de participatiebewijzen zouden daarom naast de werkgever voor zijn werknemers en naast de handelsbanken en commissionairs mede spaarbanken en postkantoren ingeschakeld dienen te worden. En zou er zelfs niet te denken zijn aan winkeliers, die voor een zeker aantal spaarzegels participatiebewijzen afgeven? Vooral de tussenpersonen, die gemakkelijk door de kleine man — en zijn huisvrouw! — benaderd worden, kunnen uitermate belangrijk werk verrichten in het kader van de bezitsspreiding. Men zie maar eens welk succes de Centra Konsumenten Kring en Albert Heijn hebben geboekt met hun spaaracties onder de huisvrouwen.

¹⁹⁾ Dus bijv. zowel obligaties en onderhandse leningen als aandelen en onroerend goed.

²⁰⁾ Volgens welke elke aan- of verkoop van effecten dient te geschieden door bemiddeling van een lid van de Vereniging voor den Effectenhandel, waarvoor provisie is verschuldigd.

Naast de mogelijkheid de participatiebewijzen ter roeyment aan te bieden aan de beheerder van het depôt, zou de verdere verhandeling het beste over de banken en commissionairs kunnen lopen tegen de voor overeenkomstige effecten geldende provisie. Zij hebben immers reeds een hierop ingestelde organisatie opgebouwd. Op deze wijze zouden de „nieuwe beleggers” tevens geleidelijk over de schroom heen kunnen komen, die velen van hen nog doet aarzelen de drempel van het deftige bankgebouw of commissionairskantoor te overschrijden. Zo zouden zij naarmate hun vermogen groeit, geleidelijk de weg kunnen vinden naar andere effectenbeleggingen.

Verhandeling van de vermogensparticipatiebewijzen op de effectenbeurs lijkt niet noodzakelijk om de introductie tot een succes te maken²¹⁾, maar is toch wel aanbevelenswaardig. Het zal extra vertrouwen bij het publiek wekken als deze stukken op de „officiële beurs” genoteerd zijn en men elke avond de koers van „zijn” stuk in het lijfblad kan vinden. Men mag trouwens aannemen, dat de Vereniging voor den Effectenhandel in het kader van de popularisering van het effectenbezit de eerste echte „volkswaarden” van harte welkom zal heten op de beurs.

Voorts zou het wenselijk zijn, dat de dagbladen — onafhankelijk van de al of niet officiële notering van de te creëren vermogensparticipatiebewijzen — elke dag de koers op een opvallende plaats gaan vermelden. Dit zal er geleidelijk toe kunnen leiden, dat de houder van de participatiebewijzen enige aandacht gaat besteden aan de financiële pagina. Zodoende zal hij ten slotte wellicht zelf ook enig inzicht kunnen krijgen in het economische wereldgebeuren, hetgeen nog voor al te velen een vrijwel gesloten boek is.

Amsterdam.

Drs. F. L. G. SLOOFF.

²¹⁾ De Amerikaanse mutual funds, waarvan ca. \$ 10 mrd. uitstaat, zijn evenmin ter beurse genoteerd als de snel groeiende Duitse en Belgische beleggingsdepôts.

Statistische Dag 1958

Statistiek en Experiment

De Statistische Dag 1958, gehouden op 1 april in de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, stond in het teken van de relatie: Statistiek en Experiment. Het Bestuur van de Vereniging voor Statistiek had het programma zo ingedeeld dat in de ochtenduren meer algemene, voor alle toehoorders bestemde, gezichtspunten werden behandeld met als centraal thema: wanneer en hoe mag men de op grond van statistische analyse getrokken conclusies omtrent wetmatigheden of relaties in het waarnemingsmateriaal als betrouwbaar aanmerken en er eventueel bewijskracht aan verlenen. Het middagprogramma bracht de leden van de V.V.S. bijeen in secties, gedifferentieerd naar belangstelling of vakgebied van de deelnemers, in welke bijeenkomsten voor deze secties specifieke onderwerpen werden besproken naar aanleiding van het hoofdthema.

De eerste inleider bij het algemeen gedeelte was Prof. Dr. J. Hemelrijk, Hoogleraar aan de Technische Hoogeschool te Delft, die de mogelijkheden van het gebruik van de Statistiek als Bewijs en Detectiemiddel¹⁾ schetste. Hij stelde, dat een onderzoeker vrijwel altijd genoodzaakt zal zijn, wanneer hij bepaalde verschijnselen wil onderzoeken,

de werkelijkheid weer te geven in een deze werkelijkheid vereenvoudigend model. Bij deze vereenvoudiging dient men enerzijds niet te ver te gaan, daar relevante systematische verschijnselen anders niet aan het licht zouden komen; anderzijds dient men wel zover te gaan, dat voor het doel van het onderzoek bijkomstige factoren het beeld niet vertroebelen.

De mate en de keuze van de vereenvoudigingen moeten afhankelijk zijn van het doel van het onderzoek en van het arsenaal van de ter beschikking staande statistische middelen. Bij het experiment dienen deze twee bepalende factoren op elkaar te worden afgestemd zodat men niet, na het materiaal verzameld te hebben, tot de conclusie moet komen dat men de gewenste uitspraken niet kan doen. Dan is de verleiding wel eens groot om uit het materiaal dingen af te leiden die er niet inzitten.

¹⁾ Deze inleiding was grotendeels gebaseerd op een rapport van de inleider, uitgegeven door het Mathematisch Centrum: Statistische proefopzetten: bewijs en detectie. Rapport S 235 (V 21), maart 1958.

Prof. Hemelrijk somde een aantal eisen op waaraan een experiment moet voldoen wil men tot een definitieve uitspraak komen omtrent een bepaalde conclusie. Hij formuleerde de volgende regels voor een dergelijk statistisch bewijs:

A. Het doel van het onderzoek dient van tevoren duidelijk te worden geformuleerd en tijdens het onderzoek niet te worden veranderd.

B. De te verrichten experimenten dienen van tevoren zorgvuldig te worden beschreven en hiervan dient niet te worden afgeweken.

C. De statistische analysemethoden dienen van tevoren te worden vastgesteld en hiervan dient niet te worden afgeweken.

D. Uit een reeks proeven, uitgevoerd volgens plan, dienen alleen conclusies te worden getrokken omtrent de in de doelstelling geformuleerde vragen. Met hun aantal en hun onderlinge relaties dient bij de keuze van de onbetrouwbaarheid, die voor iedere conclusie afzonderlijk wordt toegelaten, rekening te worden gehouden.

E. In die stadia der proeven, waarin onbekende of onberekenbare factoren van invloed kunnen zijn, dient statistische aseletering (loting) te worden toegepast om het optreden van „schijneffecten” (en „verdoezelingen”) te vermijden.

Deze opsomming noemde de inleider beslist niet volledig; zij zou zeker nog moeten worden aangevuld met de eis dat de veronderstellingen die ten grondslag liggen aan de gekozen statistische analysemethode, zoals normaliteit, onafhankelijkheid en gelijke varianties, reëel blijken.

Indien niet aan de bovengenoemde eisen is voldaan, is er volgens de spreker alleen maar sprake van een signaleren, i.e. detectie, van eigenaardigheden, die heel goed toevallig kunnen zijn ontstaan, en andere die slechts zelden toevalligerwijze zouden voorkomen. Deze laatste worden aangewezen door het vinden van kleine overschrijdingskansen. Een gevaar is dat bij onderzoekingen met veel waarnemingen reeds geringe effecten tot kleine overschrijdingskansen leiden. Algemeen, en zeker hier, geldt dan ook, dat herhaalde en onafhankelijke bevestiging van reeds gevonden resultaten — waarbij men mislukte experimenten niet mag weglaten — onmisbaar is.

Beide aspecten, detectie en bewijs, laten zich volgens Prof. Hemelrijk vaak zeer goed in één experiment verenigen. In een beperkt vooronderzoek spoort men relevante systematische factoren op (detectie), en op grond hiervan wordt een definitief streng omlijnd onderzoek opgezet. Het is daarom ook voor de beoordeling van een statistische conclusie van het grootste belang te weten of de vraag van tevoren was gesteld dan wel tijdens de analyse en naar aanleiding van het waarnemingsmateriaal naar voren is gekomen.

Vervolgens ging de inleider in op een toepassing van de statistische analyse op een vraagstuk uit de medische wereld.

De tweede inleider, Dr. H. C. Hamaker, hoofdstatisticus bij het Natuurkundig Laboratorium van de N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken te Eindhoven, wijdde zijn beschouwing aan de mogelijkheden en moeilijkheden bij proefopzetten. Hij definieerde de statistiek als de wetenschap van het hanteren van informatie in de vorm van waarnemingsmateriaal. De mogelijkheid om die informatie te hanteren is dan onder andere afhankelijk van de aard van de waarnemingen (subjectief of objectief), het aantal factoren dat een rol speelt (met eventuele interacties en een

mate van variatie), de grootte en het aantal van toevallige fluctuaties, de kosten van het onderzoek.

De inleider schetste een aantal sectoren in de wetenschappen waarin experimenten met minder of meer succes kunnen worden uitgevoerd. De economie werd daarbij niet expliciet genoemd, wellicht niet opzettelijk, doch dat lijkt mij niet geheel ten onrechte, aangezien experimenten in de klassieke zin daar vrijwel zijn uitgesloten, en men aangevoelen is op steekproeven, hetgeen o.a. leidt tot veel grotere kosten.

Het is gebleken, aldus Dr. Hamaker, dat men in de praktijk bij proefopzetten weinig heeft aan de bestaande leerboeken²⁾. Deze boeken geven wel uitstekende verhandelingen over standaardproefopzetten, doch komen niet toe aan de aanpak van specifieke problemen. Het gezonde verstand van de onderzoeker blijft van primair belang. Toch is er wel hoop voor de toekomst, aangezien er een intense ontwikkeling te bespeuren valt in proefopzetten met een kwantitatieve inslag. Dr. Hamaker beschreef in korte trekken een aantal van deze nieuwe mogelijkheden, waarbij hij ook aandacht besteedde aan de elektronische rekenmachines als hulpmiddel³⁾. Tevens behandelde hij als illustratie van zijn betoog met behulp van lichtbeelden een voorbeeld van een proefopzet op technisch terrein en schetste de daarbij gevolgde gedachtengangen. Hij was daarbij van mening dat het onder bepaalde omstandigheden voorkeur verdiende een serie kleine proeven te doen in plaats van één complex experiment.

Het was betreurenswaardig dat de outillage van de historische Aula van de Universiteit het zeer moeilijk maakte voor de toehoorders de lichtbeelden te onderscheiden van het vrijelijk binnenkomende zonlicht. De belangstelling voor deze inleidingen was zo groot dat de deelnemers niet allen zitplaatsen konden vinden.

Regionale rekeningen.

De middagzitting van de Economische Sectie van de Vereniging voor Statistiek, gehouden in samenwerking met de Sectie Beschrijvende Statistiek, was gewijd aan de Regionale Rekeningen voor Bedrijfsleven en Overheid. Dit onderwerp viel door omstandigheden enigszins buiten het kader van het algemene thema van de Statistische Dag 1958, alhoewel men het samenstellen van deze rekeningen in Groningen en Amsterdam wel als een, overigens m.i. geslaagd, experiment mag aanmerken.

Tot voor kort kende men in Nederland alleen landelijke jaarrekeningen, verzameld en opgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek. Onlangs echter zijn het Bureau van Statistiek van de Gemeente Amsterdam enerzijds en Dr. H. Rijken van Olst anderzijds overgegaan tot het verzamelen en verwerken van data in overeenkomstige inzet-afzet-tabellen voor de stad Amsterdam en de provincie Groningen.

De eerste inleider, Dr. H. Rijken van Olst, lector aan de Rijks-Universiteit te Groningen, gaf allereerst een algemene methodologische inleiding. De jaarrekeningen dienen een inzicht te geven in de samenhang van het interdepen-

²⁾ R. A. Fisher: *The design of experiments*;
O. L. Davies: *Design and analysis of industrial experiments*;

O. Kempthorne: *The design and analysis of experiments*;

W. G. Cochran and G. M. Cox: *Experimental designs*.

³⁾ In de avonden van de Statistische Dag waren de deelnemers in de gelegenheid de rekencentra van de I.B.M. en de Bull Nederland te bezoeken.

dent systeem van het economisch proces, voor zover dit tot uiting is te brengen in *transacties* tussen verschillende *sectoren* op desbetreffende *rekeningen*. Daartoe wordt het economisch proces in sectoren naar economische activiteit ingedeeld (economische subjecten kunnen zodoende tot meer sectoren behoren) en voor elke sector wordt een aantal rekeningen ingevoerd waarop hetzij de verschuldigde hetzij de ontvangen bedragen (c.q. gekochte of geleverde hoeveelheden) ten opzichte van de andere sectoren worden verantwoord. Het nut van een dergelijk overzicht is vooral, dat de Overheid de implicaties van haar maatregelen op de diverse sectoren van tevoren en na afloop kan onderzoeken.

Regionale jaarrekeningen hebben dezelfde opzet doch zij zijn in mindere mate bestemd voor de toetsing van regionale politiek, daar deze lagere overheden veel minder vrijheden hebben. Het grootste nut ligt wel in de mogelijkheid de landelijke maatregelen evenwichtiger toe te passen op de regionale gebieden, zodat speciale omstandigheden van die gebieden in aanmerking genomen kunnen worden; ook is het dan mogelijk de bijdrage tot de nationale welvaart regionaal te achterhalen. Een voorwaarde daartoe is uiteraard dat alle regionale gebieden dergelijke input-output-tabellen samenstellen en dat deze onderling vergelijkbaar zijn. In Groningen heeft men dan ook zoveel mogelijk de indeling in sectoren van het C.B.S. gevolgd.

Alhoewel over het algemeen bij regionale beschouwing de bedrijfssamenstelling homogener is dan landelijk, is soms een nadeel dat sectoren moeten worden samengevat, daar anders een afzonderlijke sector in hoofdzaak de — geheime — gegevens weergeeft van een in die sector dominerend bedrijf.

De heer Rijken van Olst is van mening dat men de onderverdeling van de diverse rekeningen niet te ver moet doorvoeren aangezien de belangrijke economische grootheden te weinig naar voren zullen komen door de vele subrekeningen. Het lijkt hem ook beter een stelsel van reële en een stelsel van financiële transacties naast elkaar te publiceren.

De gegevens voor de Groningse rekeningen zijn gedeeltelijk gebaseerd op aanwezig of beschikbaar gemaakt bestaand statistisch materiaal en gedeeltelijk op enquêtes. Een voordeel van dit primaire materiaal noemde de inleider het feit dat men de juiste definities en begrippen kan hanteren en een indruk krijgt van de betrouwbaarheid van de gegevens. Aan de hand van tabellen en grafieken, ontleend aan een boek van de inleider ⁴⁾, werd het behandelde nog verduidelijkt. De inleider stelde daarbij het belang van een regelmatige verzameling van de gegevens in het licht.

De adjunct-directeur van het Bureau voor de Statistiek van de Gemeente Amsterdam, de heer P. E. Venekamp, ec.dr.s., die tevens lector is aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, vergeleek allereerst de werkwijze toegepast bij de Groningse en de Amsterdamse onderzoeken. In Amsterdam gebruikte men alleen secundair materiaal, terwijl men de produktiehuishoudingen in slechts drie sectoren verdeelde. De inleider illustreerde zijn betoog met een aantal tabellen, waarvan ik er een zal weergeven.

De indeling in drie sectoren — naar analogie van Colin Clark — betreft de primaire produktiehuishoudingen: landbouw, visserij en jacht, de secundaire: nijverheid, en de tertiaire: handel en diensten. Ten slotte draagt ook de Overheid bij tot het stedelijk produkt van Amsterdam. In

⁴⁾Dr. H. Rijken van Olst: *De provincie Groningen en overig Nederland*, Groningen 1958.

de volgende tabel ziet men de bijdrage tot dit produkt van de onderscheiden groepen in 1948 en 1955. Het totale stedelijke produkt steeg over die jaren met circa 75 pCt.

TABEL 1.

Relatieve betekenis van de Amsterdamse bedrijven en van de Overheid voor het Stedelijk Produkt van Amsterdam in 1948 en in 1955

Sectoren	Bijdrage 1948	Bijdrage 1955
	(in pCt.)	
Primair	0,4	0,3
Secundair	40,0	47,1
Tertiair	52,4	45,1
Overheid	7,2	7,5

De heer Venekamp noemde de sterk gestegen loonkosten als verklaring voor de relatief sterk gestegen bijdrage van de nijverheid. Men heeft getracht na te gaan of men een groei in de bijdrage aan het stedelijk produkt per werkracht moet prefereren in de secundaire of in de tertiaire sector, doch vooreerst bleek men geen uitspraken te kunnen doen.

Vervolgens stelde de inleider het belang van jaarrekeningen voor het bedrijfsleven als interne en externe statistiek in het licht, waarbij men de eigen sector zou moeten onderverdelen naar meer homogene bedrijfstakken. Zo zou men bijv. rekening kunnen houden met de eigen produktieafdelingen als onderdeel van verschillende bedrijfstakken. De mate en omvang van de onderlinge leveringen in het bedrijf tussen de diverse afdelingen zou men dan ook beter kunnen achterhalen.

Bij de op deze inleidingen volgende discussies werd naar aanleiding van deze bedrijfsjaarrekeningen de moeilijkheid voor de bedrijven onderstreept om dergelijke tabellen samen te stellen. Vooral de detaillering van de afzet naar verschillende sectoren en regionale gebieden zal het merendeel van de bedrijven weinig interesseren.

Een ander belangwekkend probleem dat werd opgeroepen in de zeer geanimeerde discussie, was het feit dat de provinciale grenzen administratief en niet op economische gronden zijn vastgesteld. Indelingen volgens economische maatstaven, zoals economisch-geografische gebieden, hebben het grote nadeel dat het statistisch materiaal daarvoor vrijwel ontbreekt. De gedachten van de heer Rijken van Olst gingen hierbij meer in de richting van een aggregatie van provinciale rekeningen, door bijv. Groningen, Friesland, Drente als een gebied te beschouwen.

Ongetwijfeld heeft de Economische Sectie haar leden met deze inleidingen kennis doen maken met een werkteerrein van economen en statistici, dat voor velen nieuwe perspectieven opende.

Rotterdam.

D. B. JOCHEMS.

Overweegt U eens ook

E.-S.B.

in Uw publiciteit te betrekken!!!

BOEKBESPREKING

Drs. Th. J. IJzerman: *Beeld en werkelijkheid van de Twents-Achterhoekse textielindustrie*. Rapport aan de Stichting Textielvak te Hengelo. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1957, 130 blz., f 8,80.

In 1952 werd door de Stichting Textielvak — een stichting waarin werkgevers en werknemers in de textielindustrie samenwerken — aan het Sociologisch Instituut van de Rijks Universiteit te Leiden opdracht gegeven om te onderzoeken, welke instelling er bestaat onder de textielarbeidersbevolking ten opzichte van het werk in de textielindustrie en door welke factoren deze instelling wordt bepaald. Toen men namelijk na de oorlog in Twente voor de noodzaak stond om de produktiviteit op te voeren, maar tevens werd geconfronteerd met een alarmerend arbeidstekort — erger dan bij vergelijkbare bedrijfstakken in dit gebied — kwam men uiteraard tot allerlei veronderstellingen omtrent mogelijke oorzaken hiervoor, maar bij nadere beschouwing bleek de waarde hiervan uiterst dubieus; men had een grote behoefte aan objectieve feiten om verantwoordelijke maatregelen te kunnen nemen.

Dit was de impuls voor de totstandkoming van het rapport „Beeld en werkelijkheid van de Twents-Achterhoekse textielindustrie” dat in allerlei opzichten het lezen ook buiten de kring van de Twentse textielindustrie ruimschoots waard is. De haastige maar toch belangstellende lezer is dit bovendien gemakkelijk gemaakt, omdat vooruitlopend op het volledige rapport, met wetenschappelijke verantwoording, een verkorte uitgave bij H. E. Stenfert Kroese (130 blz.) verscheen, bedoeld voor *praktisch gebruik*. Voor het verkrijgen van een algemeen overzicht kan, zoals in het rapport wordt aangegeven, zelfs worden volstaan met het lezen van hoofdstuk 2, waarin zowel conclusies als aanbevelingen zijn opgenomen. Het is een verfrissend verschijnsel, dat ook aan de presentatie van het rapport in bondigheid, woordkeuze, stijl en indeling zo opzettelijk rekening is gehouden met de wenselijkheid, dat het ook gelezen wordt. Dit siert zeker een rapport, waarin de mens centraal gesteld wordt.

Het is instructief om te zien, langs welke weg de heer IJzerman en zijn wetenschappelijke medewerkers het probleem van hun opdrachtgever hebben benaderd. Blijkens het „Woord vooraf” van Prof. Dr. F. van Heek, Directeur van het Sociologisch Instituut, is de leiding ervan uitgegaan, dat de arbeidsvoldoening in de Twents-Achterhoekse textielindustrie niet uitsluitend kan worden bestudeerd door middel van een onderzoek van het personeel der bedrijven; maar dat de instelling van de gehele regionale bevolking ten aanzien van de textielarbeid in dit verband van betekenis is. Enkele conclusies van het onderzoek geven met wetenschappelijke objectiviteit aan, hoe het *beeld*, dat de textielarbeider van zijn textielindustrie meedraagt, veelal somberder is dan de *werkelijkheid*, maar, zo wordt terecht in het rapport aangegeven, „dat *beeld* is een stuk realiteit van evenveel betekenis als de *werkelijkheid* zelf.”

De huidige textielarbeider is niet minder tevreden met zijn werk dan zijn collega's in andere bedrijfstakken, maar bijna 2/3 (63 pCt.) van de „textielvaders” wensen dat hun zoons in ieder geval geen textielarbeider worden. Komt dit door de aard van het werk, de werkomgeving of de arbeidsvoorwaarden? Of doordat het aanzien van de bedrijfstak als geheel niet onverdeeld gunstig is? Opmerkelijk

is de negatieve invloed die bij de beroepskeuze kan uitgaan van onderwijzers, geestelijkheid en artsen, die — volgens het rapport — de neiging hebben om fabrieksarbeid al te veel vanuit het intellectuele gezichtspunt te beoordelen. Dit lijkt mij een opmerking, die ook op andere plaatsen ter harte genomen kan worden.

Er komen trouwens in het rapport „Beeld en werkelijkheid” telkens passages voor die ook zonder bezwaar betrokken kunnen worden op ondernemingen buiten Twente. Dit geldt bijv. voor de paragrafen, waar gesproken wordt over promotiemogelijkheden, personeelsbeleid en de structuur van het bedrijfsbeheer in besloten naamloze vennootschappen. Met grote openheid wordt hier geconstateerd, dat in deze bedrijven de organisatie vaak meer wordt geregeld op grond van persoonlijke relaties tussen directieleden dan op grond van bedrijfsorganisatorische principes. „Geheimzinnigheid” ten aanzien van de bedrijfsresultaten versterkt het wantrouwen van de werknemer en het publiek tegenover de fabrikant. Openhartige voorlichting en discussie wordt er door belemmerd.

Al lezende ben ik tot een steeds grotere bewondering gekomen voor de sportiviteit van de ondernemers in de textielindustrie, die steun gegeven hebben aan het publiceren van de resultaten, die dit onderzoek van het Sociologisch Instituut te Leiden heeft opgeleverd. De Stichting Textielvak heeft zich de wijze spreuk „Ken Uzelf” tot de hare gemaakt en de beschikbaar gekomen gegevens ter oriëntatie willen doorgeven aan allen, die de toekomst van de textielindustrie na aan het hart ligt. Er wordt een beroep gedaan op medewerking aan de uitvoering van aanbevelingen, die mede in het rapport opgenomen zijn.

Na het voorafgaande zal niemand zich er over verwonderen, dat bij herhaling wordt gepleit voor een betere voorlichting, een voorlichting zowel aan textielarbeiders en hun familieleden, als ook aan het publiek ter correctie van het vaak scheefgetrokken en verouderde beeld, dat men zich in allerlei kringen van de textielarbeid heeft gevormd. Terloops moge nog worden geconstateerd, dat voortzetting van public relations-werk met alle middelen als een van de aanbevelingen in dit wetenschappelijke rapport is opgenomen. Dit is, zover mij bekend, de eerste maal dat een dergelijke aanbeveling in een wetenschappelijk rapport wordt gedaan.

Bij de opmerkingen over personeelsbeleid zou men zich nog wel kunnen afvragen, of niet wat te veel nadruk is gelegd op de selectie en niet te weinig wordt gewezen op de mogelijkheden voor de training in leidinggeven en methoden voor doelmatig overleg. Met deze enkele kritische opmerking kan echter in geen enkel opzicht afbreuk worden gedaan aan de verdiensten van het rapport als geheel. Iedereen, die belangstelling heeft voor de ontwikkeling van onze Nederlandse industrie na de oorlog en de problemen, die zich daarbij voordoen, zal met profijt kunnen kijken in deze Leidse spiegel van de Twentse textielindustrie.

Scheveningen.

Mr. A. SERET.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

In de verslagperiode — die in verband met de Paas-„bank holiday” ditmaal twee weken omvat — is de geldmarkt krap geweest. Reeds in de voorafgaande week was deze krapte gebleken, toen de daling van de callgeldrente, die gevolgd was op de verlaging van het officiële disconto, reeds na enkele dagen ongedaan werd gemaakt. Op 3 april

werd het callgeldtarief opnieuw verhoogd, en wel van $2\frac{3}{4}$ tot 3 pCt.

Hoe is deze verkrapping — of althans het feit dat deze na de paasdagen en de maand-ultimo niet is verdwenen en — te verklaren? Dit verschijnsel is te merkwaardiger, daar de Staat, blijkens de ontwikkeling van het uitstaande schatkistpapier, van 24 maart t/m 8 april ruim f. 140 mln. aan papier heeft afgelost. In dezelfde periode is het saldo van de banken bij de Centrale Bank met f. 54 mln. gedaald, terwijl er voor f. 66 mln. aan voorschotten werd opgenomen dan wel aan papier in disconto werd gegeven.

De technische oorzaak van de verkrapping moet in de eerste plaats worden gezocht in de omstandigheid dat de bankbiljettencirculatie zich nog bijna f. 100 mln. boven het peil van 24 maart bevond. In de tweede plaats heeft op 1 april 1958 de storting plaats gevonden op de obligatielening groot f. 100 mln. ten laste van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten. Hoewel de geldmarkt ervan was uitgegaan dat de debitrice niet meer in aanzienlijke mate op de door de Staat gegeven liquiditeitsgarantie had getrokken, maken de cijfers het aannemelijk dat dit een misrekening is geweest, en dat (een deel van) de lening-opbrengst wel degelijk uit de kas van de banken naar die van het Rijk is gevloeid. Aldus wordt het ook verklaarbaar dat het saldo van de Schatkist in de verslagperiode slechts met f. 37 mln. is gedaald, hoewel er ruim f. 140 mln. aan papier is afgelost en er ook nog ca. f. 30 mln. aan rente en aflossing op gevestigde schuld is betaald. Ten slotte hebben waarschijnlijk ook belastingbetalingen een rol gespeeld.

Tot zover de technische oorzaken van de verkrapping op de geldmarkt. Zoekt men naar een verder gaande verklaring, dan zou men kunnen zeggen dat de banken het te veel voor „granted” hebben genomen dat de verruiming op de geldmarkt van de laatste maanden zich ononderbroken zou voortzetten; in feite heeft de belangrijkste liquiditeitsbron — de toeneming van de deviezenreserves bij De Nederlandsche Bank — in de verslagperiode slechts f. 8 mln. opgeleverd. De banken hebben zich in ieder geval laten verleiden meer schatkistpapier af te nemen dan thans verantwoord lijkt. Typerend is dat het bedrag, dat door De Nederlandsche Bank in het kader van haar openmarkt-politiek aan driemaands-promessen is geplaatst (op een discontobasis van 3 pCt.), vrijwel gelijk is aan de toeneming van de door de Bank verleende voorschotten. Voor het bankwezen als geheel is dit dus een dure operatie geweest. Overigens is de Bank nog steeds bereid dit papier af te geven, maar uiteraard bestaat hiervoor thans weinig belangstelling.

Hetzelfde geldt voor de inschrijving bij de Agent op 6-, 9- en 12-maandspromessen, die op 9 april jl. heeft plaatsgevonden. Het toegewezen bedrag (f. 76,0 mln.) was bijna gelijk aan het op 8 april vervallen bedrag; de toewijzingsdisconto's bedroegen resp. $3\frac{3}{8}$, $3\frac{5}{8}$ en $3\frac{7}{8}$ pCt.

De kapitaalmarkt.

Hoewel de werkloosheid in de Verenigde Staten in maart is blijven stijgen, en thans ruim 7,5 pCt. van de beroepsbevolking omvat, blijft President Eisenhower tot het optimisme geneigd. Hij heeft de Amerikaanse consument aangemoedigd te blijven kopen, en acht dit een aantrekkelijker remedie tegen de recessie dan een belastingverlaging, waarmee de beurs het niet eens was. Ook in ons land zal men het wel buiten een belastingverlaging moeten stellen.

Minister Hofstra heeft er in de Eerste Kamer op gewezen, dat de belastingopbrengsten achter blijven bij de ramingen, terwijl het omgekeerde geldt voor de uitgaven, zodat in ons land, evenals in Amerika, ook zonder een verlaging der belastingtarieven wel met een kastekort rekening moet worden gehouden.

De aandelensector van de Amsterdamse beurs wordt de laatste tijd bepaald niet gekenmerkt door een grote mate van levendigheid. De aandelenomzetten zijn gedurende het eerste kwartaal achter gebleven bij die van vorig jaar; daarentegen is de omzet van obligaties — nog voor kort door velen om principiële redenen verguisd — met bijna $\frac{1}{3}$ gestegen.

Ondertussen heeft het gemiddelde aandelenrendement zoals dit berekend wordt door de Rotterdamsche Bank, van ultimo december 1957 tot ultimo maart 1958 een daling ondergaan van 7,9 tot 7,2 pCt. De belangrijkste oorzaak van deze rendementsdaling met bijna 9 pCt. is de stijging van de aandelenkoersen geweest. Zo is het algemeen indexcijfer van het A.N.P.-C.B.S. gedurende het 1e kwartaal met ruim 10 pCt. gestegen. Ter vergelijking diene dat de koers van de 3 pCt. Investeringscertificaten (gemiddelde looptijd $5\frac{1}{2}$ jaar) in deze periode met 3,3 pCt. en die van de langlopende $3\frac{1}{2}$ pCt. Staffellening (gemiddelde looptijd 29 jaar) met bijna 8 pCt. is gestegen.

De Export Financiering Maatschappij komt met een emissie van f. 25 mln. $5\frac{1}{2}$ pCt. obligaties tegen een koers van 99 pCt. en een looptijd van 15 jaar. Het rendement bedraagt ca. 5,7 pCt. Uit het prospectus blijkt dat de maatschappij tot 1960 een bedrag van f. 95 à f. 120 mln. nodig zal hebben, welk bedrag „van heden tot ultimo 1960 op lange of middellange termijn zal worden geconsolideerd, door successieve leningsoperaties op de open markt dan wel ondershands, in binnen- of buitenland”. Daarnaast is dan nog f. 75 à f. 100 mln. nodig voor „kortlopende topfinanciering”. Indien wordt bedacht dat het hier uitsluitend behoeften betreft voortspruitende uit reeds gedane toezeggingen, blijkt dat het exportfinancieringsprobleem dringend om een oplossing vraagt, zoals onlangs o.a. door de gezamenlijke werkgeversverenigingen naar voren is gebracht.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. 28 mrt. 1958	3 april 1958	11 april 1958
	(1953 = 100)		
Algemeen	181	181	183
Internat. concerns	257	256	261
Industrie	137	137	136
Scheepvaart	123	122	122
Banken	110	112	113
Indon. aand.	67	68	69

Aandelen	f. 153,50	f. 151,50	f. 153,10
Kon. Petroleum	335½	333¼	329¼
Unilever	261¼	263%	265
Philips	157	162¼	173
A.K.U.	286	290	275
Kon. N. Hoogovens	178	180	178
Van Gelder Zn.	132	129%	132%
H.A.L.	202¼	205½	206
Amsterd. Bank	84	86	92¼
H.V.A.			

Staatsfondsen	60%	60%	60%
2½ pCt. N.W.S.	92½	91%	91%
3½ pCt. 1947	87½	87¼	87½
3 pCt. 1955 I	87¼	87%	87½
3 pCt. Grootboek 1946	90½	92½	91
3 pCt. Dollarlening			

Diverse obligaties	90	91	92
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	83%	85	84½
3¼ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	91½	91½	91
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	93%	94½	94½
3½ pCt. Philips 1948	82%	83½	84½
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	107%	108	108¼
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957			

New York	449	441	441
Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials			

M. P. GANS.

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER¹⁾ (waarde in miljoenen gulden)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkings- percentage	
	jan.	febr.	jan.	febr.	jan.	febr.
1938	122	121	84	85	69	70
1955	1.053	895	789	777	75	87
1956	1.153	997	937	740	81	74
1957	1.445	1.251	1.016	875	70	70
1958	1.179	1.090	998	914	85	84

¹⁾ Bron: C.B.S.

Rectificatie: De in „E.-S.B.” van 12 maart jl. op blz. 218 gegeven in- en uitvoercijfers betreffen alleen de januari-cijfers der respectieve jaren.

WERKLOOSHEID ^{1) 2)}

Maand	Totaal aantal werklozen	waarvan		
		nijverheid	landbouw	losse arbeiders
28 febr. 1957	40.600	10.100	5.700	4.000
30 mrt. 1957	31.700	6.800	3.100	2.800
29 april 1957	29.200	5.700	3.800	2.500
31 mei 1957	26.700	5.500	2.600	2.300
30 juni 1957	22.400	4.900	1.800	2.000
31 juli 1957	29.000	8.700	2.800	3.000
31 aug. 1957	33.700	9.100	2.300	2.800
30 % pt. 1957	35.900	9.100	1.700	2.900
31 okt. 1957	42.300	11.900	2.000	4.000
30 nov. 1957	58.500	19.100	5.000	6.300
31 dec. 1957	97.300	36.200	13.900	11.500
31 jan. 1958	111.100	44.400	13.900	12.900

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Gegevens van arbeidsbureaus, afgerond op honderdtallen.

Levensverzekering-Maatschappij N.V. Rotterdamsche Verzekering-Societeit (R.V.S.)

gevestigd te Rotterdam, Westerstraat 3

Balans op 31 December 1957

Vaste eigendommen	f 45.639.000.-
Hypotheek	73.861.000.-
Effecten	79.861.000.-
Leningen op schuldbekentenis	142.976.000.-
Polisbeleningen	13.033.000.-
Inschr. grootboeken en schuldregisters	91.272.000.-
Overige beleggingen	7.047.000.-
Debiteuren en andere activa	15.390.000.-
	<u>f 469.079.000.-</u>

Maatschappelijk Kapitaal	f 15.250.000.-
waarvan ongeplaatst	8.250.000.-
	<u>f 7.000.000.-</u>
Extra reserve	17.435.000.-
Premiereserve	427.499.000.-
Deposito o/g	4.108.000.-
Gereserveerde uitkeringen	974.000.-
Gereserveerd voor belastingen	533.000.-
Crediteuren en andere passiva	11.530.000.-
	<u>f 469.079.000.-</u>

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 31 maart 1958

Kas, Kassiers en Dag- geldleningen	f 90.302.468,09
Nederlands	
Schatkistpapier	391.100.000,-
Ander Overheidspapier	33.895.217,15
Wissels	32.658.128,66
Bankiers in Binnen- en Buitenland	27.770.309,86
Effecten, Syndicaten en Waarden	46.329.129,34
Prolongaties en Voor- schotten tegen Effecten	30.117.806,90
Debiteuren	415.892.252,63
Deelnemingen (incl. Voorshotten)	6.583.003,53
Gebouwen	5.000.000,-
	<u>f 1.079.648.316,16</u>

Kapitaal	f 49.000.000,-
Reserve	21.500.000,-
Bouwreserve	1.000.000,-
Deposito's op Termijn	361.808.884,51
Crediteuren	609.882.681,30
Geaccepteerde Wissels Door Derden	1.690.822,82
Geaccepteerd	636.086,01
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	34.129.841,52

f 1.079.648.316,16

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

KENGETAL

stroom

geeft Uw brieven

directie-niveau

21,4% tijdwinst

Reeds in 1924 fabriceerden wij elektrische schrijfmachines

Vraag prospectus no. 2339

Remington Rand

FAKKELDRAGERS DER EFFICIENCY

Amsterdam, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Den Haag, Leeuwarden, Maastricht, Roermond, Rotterdam, Utrecht.

**COÖPERATIEVE VERENIGING
OP R.K. GRONDSLAG**

vraagt een

HOOFD ADMINISTRATIE

Functionaris zal worden belast met de inrichting van de mechanische administratie en de algehele organisatie van het bestaande administratieve apparaat.

Vereisten: volledige middelbare schoolopleiding
diploma M.O.A. handelswetenschappen of vergelijkbaar diploma

ruime ervaring op administratief organisatorisch terrein en bekendheid met mechanische administratie.

Godsdienst R.K.

Bij gebleken geschiktheid bestaat in de toekomst de mogelijkheid tot opname in de directie.

Eigenhandig geschreven brieven met volledige inlichtingen over opleiding, werkervaring enz., gaarne vergezeld van pasfoto, te richten onder letters C.V. aan het Gemeenschappelijk Instituut voor Toegepaste Psychologie, Wilhelminapark 25, Tilburg.

Sollicitaties zullen vertrouwelijk worden behandeld.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevreemdend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instellingen is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

beschikbare krachten

ADMINISTRATIEF ECHTPAAR

man — bijna afgest. accountant (N.I.V.A.) ruim 10-jarige ervaring m.b.t. controles en adm. org. opdrachten in binnen- en buitenland;

vrouw — uitgebreide boekh.k. en adm. org. ervaring zoekt ambulante werkkring op het gebied van controle en/of org. bij concern met filialen en/of dochterondern. in binnen- en buitenland. Br. no. E.-S.B. 16-1, postbus 42, Schiedam.

Industriële samenwerking in het licht van de EUROMARKT

Door de Euromarkt zal het Nederlandse bedrijfsleven nu ook in volledige vrije concurrentie treden met de Duitse, Franse en Italiaanse industrie. De Euromarkt houdt de ondernemer de spiegel der zelfkritiek voor. Hij zal antwoord moeten geven op de vraag, of de structuur van zijn bedrijf, zijn productiemethoden en zijn handelspolitiek nog in het teken van deze tijd staan. Allerlei combinatievormen en zelfs fusies worden overwogen. De Nederlandsche Handel-Maatschappij verdiept zich grondig in deze problemen. De N.H.M. kan ook objectief voorlichten over de financiële en fiscale gezichtspunten, die bij industriële samenwerking aan de orde komen.

De NHM uw bank in een groeiend Europa

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32